

Міністерство освіти та науки України

Факультет педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв

Кафедра дошкільної освіти

Дошкільна освіта

012 Дошкільна освіта

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВЗАЄМОДІЇ ЗДО ТА СІМ'Ї У ПІДТРИМЦІ ТА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Здобувачки **Мороз Інни Григорівни**

Науковий керівник: **Бобро Лілія Вікторівна**, канд. пед. наук, доцент кафедри дошкільної освіти

Рецензенти:

Кононко О.Л., док. психол. наук, професор кафедри дошкільної освіти Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Гордієнко Т.В., канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Рекомендовано до захисту на засіданні кафедри дошкільної освіти, протокол № 7 від 27 листопада 2024 р.

Допущено до захисту

Завідувач кафедри дошкільної освіти, д.п.н., проф. _____

Кононко О.Л.

Мороз І. Г. Організаційно-педагогічні умови взаємодії ЗДО та сім'ї у підтримці та розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Кваліфікаційна робота. Ніжин, 2024. 95 с.

Анотація

Схарактеризовано теоретичні засади проблеми розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Зокрема проаналізовано творчі здібності дітей старшого дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема. Розкрито динаміку розвитку творчих здібностей у період дошкільного дитинства. Визначено та обґрунтовано організаційно-педагогічні умови взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї у розвитку творчих здібностей старших дошкільників.

Здійснено експериментальне вивчення творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку в умовах взаємодії ЗДО та сім'ї. Встановлено критерії та показники оцінки міри розвитку творчих здібностей, компоненти досліджуваного поняття. Розроблено та схарактеризовано методика констатувального етапу експерименту та визначено рівні розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку. Запропоновано систему роботи з підтримки та розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку у взаємодії ЗДО та сім'ї.

Ключові слова: здібності, творчі здібності, розвиток творчих здібностей, організаційно-педагогічні умови, діти старшого дошкільного віку, заклад дошкільної освіти, сім'я.

Abstract

The theoretical foundations of the problem of the development of creative abilities of older preschool children are characterized. In particular, the creative abilities of older preschool children were analyzed as a psychological and pedagogical problem. The dynamics of the development of creative abilities in the period of preschool childhood are revealed. The organizational and pedagogical conditions of interaction between the preschool education institution and the family in the development of creative abilities of older preschoolers have been defined and substantiated.

An experimental study of the creative abilities of older preschool children was carried out under the conditions of interaction between the child care center and the family. Criteria and indicators for assessing the degree of development of creative abilities, components of the studied concept have been established. The methodology of the ascertainment stage of the experiment was developed and characterized, and the levels of development of creative abilities in older preschool

children were determined. A system of work for supporting and developing the creative abilities of older preschool children in the interaction of the child care center and the family is proposed.

Key words: abilities, creative abilities, development of creative abilities, organizational and pedagogical conditions, children of older preschool age, preschool education institution, family.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	11
1.1. Творчі здібності дітей старшого дошкільного віку як психолого- педагогічна проблема.....	11
1.2. Динаміка розвитку творчих здібностей у період дошкільного дитинства.....	17
1.3. Організаційно-педагогічні умови взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї у розвитку творчих здібностей старших дошкільників.....	24
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	35
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВЗАЄМОДІЇ ЗДО ТА СІМ'Ї	37
2.1. Методика констатувального етапу експерименту.....	37
2.2. Характеристика рівнів розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.....	44
2.3. Система роботи з підтримки та розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку у взаємодії ЗДО та сім'ї.....	54
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	66
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70
ДОДАТКИ	76

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема розвитку особистості у сучасному світі є важливою. Необхідність розвитку творчого потенціалу суспільства в цілому і кожної людини зокрема є нагальною потребою сучасного світу людей, оскільки вона потребує діяльних, обдарованих, творчо розвинених громадян. Найбільше цінуються в особистості наявність вмінь самостійно здобувати потрібну інформацію, бачити та виділяти проблеми, шукати шляхи їх розв'язання. Така активність людини є своєрідним внутрішнім генератором, що сприяє становленню творчих здібностей індивіда, а його поведінка набуває ознак оригінальності, новизни та максимальної продуктивності.

Оскільки Україна перебуває на шляху реформування освіти, то відповідно і потребує освічених громадян, креативних особистостей, здатних творчо підходити до вирішення будь-яких проблем. Перед навчальними закладами всіх рівнів постає дуже важливе завдання: сприяти, щоб кожна дитина в майбутньому стала не просто пасивним членом суспільства, а інтелектуальною, ініціативною, творчою, суспільно корисною особистістю.

У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні велике значення надається розвитку творчих здібностей дошкільників. Важливим результатом оволодіння дитиною мистецькою діяльністю є усвідомлення себе активним суб'єктом творчості, сформоване емоційно-ціннісне ставлення до рукотворного світу. Показник творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку визначається рівнем розвитку естетичного сприймання об'єктів та явищ, умінням працювати з різними матеріалами, використовувати різні техніки, добирати відповідні засоби реалізації задуму, виявляти творчу уяву, естетичну чутливість, емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього.

Питання творчих здібностей та їх розвитку у дітей старшого дошкільного віку постало у зв'язку з необхідністю виховання обдарованих, ініціативних та надзвичайно активних осіб, здатних до максимальної активності у творчій діяльності. Нині такі властивості найбільше цінуються

суспільством і саме на них існує соціальний попит. Саме у цьому віці вони актуалізуються і є основою для подальшого їх розвитку та вдосконалення. На важливість розвитку та підтримки творчих здібностей у дошкільному дитинстві вказується у БКДО, а у психолого-педагогічній науці відбувається пошук шляхів їх розвитку.

Дитяча творчість ґрунтується на наслідуванні, яке слугує важливим чинником розвитку дитини, зокрема його творчих здібностей. Завдання педагога – спираючись на схильність дітей до наслідування, прищеплювати їм навички й уміння, без яких неможлива творча діяльність, виховувати у них самостійність, активність у застосуванні цих знань і вмінь, формувати критичне мислення, цілеспрямованість.

Багато педагогів і психологів, як вітчизняні, так і зарубіжні, підкреслюють велике значення занять художньою творчістю у всебічному, особливо в естетичному розвитку особистості дитини. Зокрема у вітчизняній науці вони тісно пов'язані з вивченням здібностей. Проблема розвитку творчих здібностей у зарубіжній науковій думці вивчалася у працях Дж. Гілфорда, Дж. Рензулі, Л. Терстоуна, Е. Торренса та ін. У вітчизняній науці до проблеми творчих здібностей неодноразово у своїх працях зверталися О. Кульчицька, В. Моляко, О. Музика, А. Палій, Н. Портницька та ін.

Основні напрямки наукового вивчення творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку представлені у працях І. Білої, Н. Голоти, О. Дронової, І. Ликової, О. Музики, Т. Піроженко та ін. Науковці підкреслюють, що основними ознаками творчих здібностей у дошкільному дитинстві є рухливість, гнучкість мислення, швидка орієнтація у нових умовах, а тому завдання їх розвитку – це одне з найбільш важливих завдань у вихованні підростаючої особистості. Водночас дошкільне дитинство характеризується тотальною здатністю до творчої діяльності.

Проте не всі питання на сьогодні є остаточно з'ясованими. Так, активно продовжується пошук чинників розвитку означеного феномену. На нашу

думку, одним із них може бути підтримка розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку у взаємодії сім'ї і батьків, що потребує вивчення. Основи вивчення взаємодії ЗДО і сім'ї у даному напрямку започатковані у працях Л. Артемової, В. Бондарь, Л. Вроцької, Н. Гавриш, О. Долинна, О. Мороз, О. Терещенко, С. Шевченко, та ін.

Актуальність, соціальна значущість проблеми та необхідність подальшого її наукового аналізу зумовили вибір теми магістерської роботи: *«Організаційно-педагогічні умови взаємодії ЗДО та сім'ї у підтримці та розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку»*.

Об'єкт дослідження – процес розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови взаємодії ЗДО та сім'ї у підтримці та розвитку творчих здібностей у старших дошкільників.

Мета дослідження: полягає у теоретичному обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов взаємодії ЗДО та сім'ї у підтримці та розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Необхідність досягнення мети зумовила вирішення таких завдань:

1. Проаналізувати проблему розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку у психолого-педагогічній науці.
2. Дослідити динаміку розвитку творчих здібностей у дошкільному дитинстві.
3. Визначити та охарактеризувати організаційно-педагогічні умови взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї у розвитку творчих здібностей старших дошкільників.
4. Розробити критерії, показники та діагностувати рівні розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку.
5. Розробити систему роботи з підтримки та розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку у взаємодії ЗДО та сім'ї.

Для вирішення поставлених завдань використано **комплекс методів:**

Теоретичних: аналіз, синтез, порівняння, класифікація, систематизація, узагальнення, дедукція, індукція.

Емпіричних: індивідуальна бесіда «Творчі здібності», методика діагностики універсальних творчих здібностей для дітей «Як врятувати зайчика» (автори В. Синельников, В. Кудрявцев), цілеспрямоване спостереження за проявами творчості дітей 5-7 років, анкетування з вихователями ЗДО, анкетування батьків, експеримент.

Статистичних: статистична обробка отриманих результатів: середнє арифметичне.

Наукова новизна отриманих результатів:

полягає у тому, що *уточнено* зміст понять «здібності», «творчі здібності», «творчі здібності дітей старшого дошкільного віку», «динаміка творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку»; *розширено та доповнено* зміст понять «ігрова діяльність» по відношенню до розвитку емоційного інтелекту; «гра», «емоційно-вольова сфера». *Розроблено* критерії, показники та діагностовано рівні розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку. *Визначено та проаналізовано* компоненти сформованості творчих здібностей у старших дошкільників, а також організаційно-педагогічні умови взаємодії ЗДО та сім'ї у підтримці та розвитку творчих здібностей у старших дошкільників: організація спільної творчої діяльності між ЗДО, дітьми старшого дошкільного віку та їх батьками; створення відповідного розвивального середовища і системи відносин із дорослими; добір ефективних форм та методів, що сприяють розвитку творчих здібностей у старших дошкільників; здійснення просвітницької діяльності з членами родини. *Розроблено* систему роботи з підтримки та розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку у взаємодії ЗДО та сім'ї. *Удосконалено* форми і методи роботи педагога в означеному напрямі.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці діагностичного інструментарію для вивчення особливостей розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку; формулюванні

підходів до створення в умовах ЗДО розвивального середовища, сприятливого для творчого розвитку старших дошкільників; забезпечення істотного підвищення ефективності процесу розвитку у досліджуваних 5-7 років життя позитивного ставлення до творчої діяльності. Результати дослідження та розроблена система роботи з підтримки та розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку у взаємодії ЗДО та сім'ї, поради батькам можуть бути використані у процесі підготовки студентської молоді до роботи з розвитку творчих здібностей дошкільників.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження апробувались у процесі участі автора у:

1. X Всеукраїнська науково-практична Internet-конференція з Міжнародною участю: «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку» (м. Ніжин, жовтень 2023 рік).
2. Регіональна науково-практична Інтернет-конференція студентів, молодих науковців, педагогів-практиків «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, педагогічні пошуки, здобутки» (м. Ніжин, 20 червня 2024 року).

Публікації:

1. Мороз І. Творчі здібності дітей старшого дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, педагогічні пошуки, здобутки: збірник матеріалів II Регіональної науково-практичної Інтернет-конференції студентів, молодих науковців, педагогів-практиків / за заг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024. с. 81.
2. Мороз І. Співпраця закладу дошкільної освіти із сім'єю у розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з Міжнародною участю, М. Ніжин, 6 листопада 2024 року / За заг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2024. с. 153.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Текст містить 2 таблиці, список джерел нараховує 61 позицію. Загальний обсяг роботи 95 сторінок, з них основного тексту 70 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Творчі здібності дітей старшого дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема

Актуальність і складність питання розвитку творчих здібностей у психолого-педагогічній науці є значною. Для ефективного проведення магістерського дослідження важливо визначити основні поняття, що складають термінологічну основу проблеми. Одним із ключових термінів є поняття здібностей. Традиційно в науці, зокрема в психолого-педагогічній сфері, це поняття розглядається як з точки зору особистості (як певна психологічна характеристика), так і з точки зору діяльності (успішність досягнення цілей, швидкість освоєння дій та операцій).

В. Лозниця відносить це поняття до особистісних властивостей, які автор називає можливостями. Науковець визначає можливості як сукупність взаємопов'язаних здібностей, що включають як основні, так і підпорядковані [32, с. 46]. Таким чином, це поняття відображає можливості людини, тобто її здатності. У філософській науці наголошується на тому, що здібності як явище підкреслюють індивідуально-психологічні відмінності людини, а також успішність реалізації певної діяльності та задуму. Крім того, ці особистісні властивості визначають динаміку освоєння різних видів досвіду, як теоретичного, так і практичного [57, с. 209].

У педагогічній науці зазначається, що здібності розглядаються як суб'єктивна складова успішної діяльності. Це проявляється в глибині, швидкості, легкості та стійкості набуття досвіду, а також в освоєнні самої діяльності, включаючи її операційну основу (дії), мотиви, цілі та контроль за її виконанням [51]. С. Гончаренко підкреслює, що існує тісний зв'язок між

здібностями та спрямованістю особистості (соціальний аспект). Він також зазначає, що здібності відображають природні нахили людини.

Складність цього феномену підкреслюється тим, що здібності проявляються і розвиваються в процесі діяльності, а їх фізіологічною основою є вроджені задатки. Таким чином, здібності включають як біологічні, так і соціальні аспекти психіки. Крім того, у цьому феномені можна виділити фізіологічні, особистісні та педагогічні аспекти, що акцентує увагу на розвитку та цілеспрямованому формуванні здібностей. Іншими словами, розвиток і формування здібностей відбувається під впливом соціуму, зокрема дорослих (батьків і педагогів).

Важливо зазначити, що у психологічній науці питання здібностей, хоча й має генетичний аспект, розглядається через призму активної взаємодії особистості з довкіллям, а також процесів навчання та виховання. У диференціальній психології та психології індивідуальних відмінностей досліджуються різні види та рівні здібностей, такі як загальні та спеціальні (види), творчі та репродуктивні (рівні). Встановлено, що здібності визначають сутність таланту й геніальності людини. О. Колобич підкреслює, що здібності, як психологічне явище, на особистісному рівні є інструментом для пізнання та перетворення дійсності, виконуючи інструментальну функцію психіки [25].

О. Степанов зазначає, що сучасна психологія зосереджується на трьох ключових аспектах здібностей: їх сутності та походженні, визначенні основних видів і можливості діагностики, а також унікальності здібностей кожної людини [47, с. 141]. Автор також зазначає, що розподіл здібностей на загальні та спеціальні включає виділення універсальних можливостей людини, таких як загальний інтелект, здатність до навчання та творчі здібності (креативність). Крім того, високий рівень розвитку загальних здібностей, за словами автора, дозволяє визначити обдарованість, яка вважається найнижчим рівнем розвитку творчих здібностей.

У довідковій літературі підкреслюється, що питання загальних здібностей, зокрема обдарованості, розглядається в контексті творчої діяльності людини. Це включає закономірності розвитку, психологічні механізми та наявність відповідних умов для розвитку творчого потенціалу особистості [45]. Основними поняттями, що аналізуються в цій науковій сфері, є обдарованість, креативність і творчі здібності. Давайте розглянемо ці терміни детальніше.

Обдарованість у широкому сенсі розглядається як сукупність задатків людини, які можуть перетворитися на певні здібності. У вузькому розумінні обдарованість вважається найнижчим рівнем розвитку творчих здібностей. В. Моляко зазначає, що обдарованість є системним утворенням особистості, яке спрямовує її творчу діяльність і допомагає знаходити необхідні та оригінальні рішення для оптимальної адаптації до світу та оточення. Це психологічне утворення відображає здатність людини адаптуватися до життя. Науковець також виділяє функції обдарованості, серед яких головною є вирішення проблем, що потребують нестандартного (творчого) підходу, що визначає весь спектр творчого потенціалу людини [35, с. 213].

Обдарованість визначає творчу діяльність і є основою творчого потенціалу та здібностей людини. Вищим рівнем розвитку творчих здібностей є талант, який розуміється як видатні можливості або висока ступінь обдарованості в певній сфері. Найвищим рівнем розвитку та прояву творчих здібностей і можливостей людини є геніальність.

Варто зазначити, що термін «творчі здібності» рідко зустрічається в наукових джерелах. Зазвичай це поняття використовується для узагальнення феноменів обдарованості, таланту чи геніальності, тобто рівнів розвитку цих психологічних утворень. Дослідники також підкреслюють, що творчі здібності належать до групи загальних здібностей. У сучасній психології пропонується розрізняти загальну та творчу обдарованість для кращого розуміння творчих здібностей. Синонімом творчої обдарованості є креативність.

Згідно наукового підходу А. Палія, креативність досліджується у взаємозв'язку з творчістю, і ці два поняття мають тісний зв'язок. Креативність розглядається як інтелектуальна здатність, яка дозволяє перетворювати набуті знання за допомогою уяви та фантазії на щось нове, наприклад, ідеї, проєкти чи методи [40, с. 242]. Одним із найпоширеніших і найвдаліших визначень креативності є тлумачення американського психолога Дж.-П. Гілфорда. Він вважає, що креативність полягає у дивергентних здібностях, тобто здатності генерувати різноманітні та оригінальні ідеї без обмежень. Ці ідеї виникають завдяки особливому типу мислення – дивергентному, яке дозволяє використовувати альтернативні способи вирішення проблем. Дивергентне мислення включає формулювання гіпотез, внесення нових ідей та нестандартні рішення завдань.

Виходячи із вище зазначеного, під творчими здібностями будемо розуміти можливості особистості трансформувати за допомогою уяви та фантазії у поєднанні із дивергентним мисленням вже набуті знання у нові, оригінальні ідеї за умови нерегламентованого часу та бачення великого розмаїття альтернативних шляхів вирішення проблеми.

За твердженням сучасних дослідників, для кожної людини є властива потреба у творчості, яка і є основою для розвитку потенціалу особистості для виконання діяльності на найбільш високому продуктивному (творчому) рівні. При цьому О. Музика також наголошує на існування нормативних (виконавських) здібностей наряду з творчими. На думку автора, виконавські здібності є підґрунтям і своєрідним трампліном для розвитку творчих можливостей особистості, забезпечуючи також становлення й вдосконалення творчого потенціалу [22]. Як бачимо, і виконавчі, і творчі здібності є основними складовими творчого потенціалу особистості.

Український дослідник В. Рибалко, аналізуючи модель структури особистості Ф. Лерша, звернув увагу на важливість генетичного виміру. Він вважає цей аспект одним із ключових, оскільки він підкреслює віковий діапазон розвитку людини, включаючи задатки та здібності. В. Рибалко

також зазначив, що цей рівень відображає досягнутий рівень розвитку певних психологічних властивостей індивіда, який перебуває на певному етапі свого становлення [48]. Таким чином, здібності та задатки визначаються рівнем розвитку, досягнутим на певному етапі вікового становлення, включаючи дошкільний період.

На думку О. Дронової здібності людини характеризуються різними ознаками, включаючи їх якість, тобто ступінь сформованості. Вона також звертає увагу на прояв цих здібностей у діяльності дітей дошкільного віку, особливо в продуктивних формах, таких як образотворче мистецтво [19]. Отже, оригінальні дії та продуктивність у певних видах діяльності дошкільників свідчать про наявність у них творчих здібностей.

Т. Поніманська прагне розглядати творчі здібності дошкільників у певній їх сукупності, як свого роду розумову обдарованість. При цьому дослідниця вказувала на такі компоненти цього утворення як пізнавальна активність, стійкість уваги та робочої пам'яті, унікальність і прискорені словесні асоціації, а також творча уява та продуктивне (творче) мислення. Також авторка підкреслила, що у старшому дошкільному віці яскраво проявляються й такі ознаки творчих здібностей як допитливість, критичність, кмітливість, вдумливість [44, с. 210]. При цьому Т. Поніманська наголосила на тому, що дорослі мають всіма можливими шляхами та засобами стимулювати розвиток творчих здібностей і розпочинати робити це варто, на її думку, послідовно та систематично. При цьому, авторка пропонує навчати дошкільників способам, що дозволять їм самостійно здобувати новий досвід, знання, інформацію, дії.

Н. Лисенко, Н. Кирста також вважають, що варто стимулювати розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Проте вони акцентують увагу лише на послідовному розвитку продуктивної уяви. Але дослідники пропонують розпочинати цей процес із впливів на репродуктивну уяву, щоб дошкільники мали можливість вправлятися, уявляючи те, що їм розповідають, читають тощо. При цьому педагоги вказали, що найбільш

дієвими у цьому плані є твори художньої літератури [31]. Разом із тим, творча уява буде розвиватися, коли дитині пропонують відшукати спосіб розв'язання завдання, зробити невеличке відкриття (винахід), провести дослід, оскільки це вимагає «пофантазувати». Також тут неабияку роль відіграватиме й довільність як процесів уяви, так і операцій мислення, пам'яті.

Зокрема І. Ликова у цьому відношенні вказала, що основними творчими здібностями дошкільників 5-6(7) років є здатність споглядати, образність мислення, творча уява та досвід діяльності, здоровий глузд (розум), а також і емпатія. При цьому дослідниця наполягає, що самі по собі означені властивості сформуватися не можуть. І. Ликова вважає, що найбільш ефективним шляхом розвитку творчих здібностей є художня діяльність дошкільників, яка відбувається у супроводі та під керівництвом дорослих, зокрема педагогів і батьків. Отже, дослідниця також відстоює позицію, згідно якої творчі здібності варто цілеспрямовано формувати. При цьому акцент вона все ж таки робить на уяві, оскільки цей пізнавальний процес дозволяє дітям трансформувати нові знання, досвід і, одночасно, свій внутрішній світ у образній формі, що є для них найбільш цікавим і доступним. Так діти мають можливість створити щось нове, орієнтуючись на позиції тих людей, які знаходяться поруч із ними [30, с. 34].

У цьому сенсі варто зазначити, що саме процеси дивергентного мислення і продуктивної уяви дозволяють старшому дошкільнику кодувати інформацію у нові, своєрідні образи. При цьому все це відбувається на основі комбінування різних властивостей предметів, їх применшення або збільшення, наділення їх новим змістом, формою, незвичними властивостями. Проте дається взнаки все ж обмеженість дитячого досвіду, що потребує його постійного збагачення з боку дорослих, що підсилюватиме абстрактні пізнавальні процеси, у тому числі їх продуктивність. Разом із тим, Н. Зубалій відмітила, що творчі здібності також розвиваються на основі

характеристик нервової система, зокрема від співвідношення або переважання першої та другої сигнальних систем у людини [23, с. 363].

Таким чином, творчі здібності дітей старшого дошкільного віку розуміються як їх здатність пізнавати навколишній світ на основі розумового експериментування, що ґрунтується на дивергентному мисленні та процесах продуктивної уяви за допомогою образів (знаково-символічної мови). Основні компоненти творчих здібностей – пізнавальна активність, здатність споглядати, образність мислення, творча уява та досвід практичної діяльності, здоровий глузд (розум), а також і емпатія, дивергентне мислення та його децентрація. Означені творчі здібності дітей старшого дошкільного віку, на думку значної кількості дослідників, не можуть сформуватися самі по собі, що передбачає їх цілеспрямоване формування у найбільш оптимальних, з погляду наукових даних, видах діяльності, зокрема ігровій і художній, у тому числі й зображувальній.

1.2. Динаміка розвитку творчих здібностей у період дошкільного дитинства

Творчі здібності особистості – це своєрідне поєднання властивостей і рис характеру, що характеризують міру відповідності конкретного виду пізнавально-творчої діяльності, що й зумовлюють результативність у діяльності. Так, прийнято вважати, що творчі здібності самі по собі не забезпечують оригінальних досягнень. Адже для того, щоб забезпечити оригінальні досягнення необхідний «цілісний механізм», який запустить у дію операції мислення й уяви, іншими словами, тут необхідні прагнення, воля, мотивація поряд із творчими здібностями.

У дослідження С. Гончаренко, Г. Костюка, С. Кулачківської, В. Моляко, О. Кульчицької, Дж. Гілфорда, Д. Рензулі, К. Роджерса, Е. Торенса та ін. підкреслюється необхідність і, водночас, можливість розвитку творчих здібностей у дітей вже з дошкільного віку.

У психолого-педагогічній науці відмічають, що дошкільне дитинство є дуже сприятливим періодом для розвитку творчих здібностей, адже у цьому віці діти є надзвичайно допитливими, у них є величезне бажання пізнавати навколишню дійсність, а накопичення досвіду і знань, у свою чергу, – це необхідна передумова для майбутньої творчої діяльності. Разом із тим, мислення дошкільників 5–6 років є образним і в ньому відсутні стереотипи, ніж у мисленні дорослих, а, отже, воно є більш незалежним. Крім того, дошкільне дитинство є сенситивним періодом розвитку продуктивної уяви. Ще однією із особливостей дошкільного дитинства є те, що саме у цьому віці розпочинають формуватися дитяча активність, риси особистості, мотиви та воля дошкільника. Також тут виникають продуктивні види діяльності: художня та дитяча [20; 39; 41]. Як бачимо, дошкільне дитинство, містить багато можливостей для розвитку творчих здібностей, які варто використати з метою їх цілеспрямованого розвитку.

Так, Н. Портницька наголосила, що етап дошкільного дитинства є початковим і, водночас, визначальним у розвитку творчих здібностей і проявом творчості у діяльності. При цьому дослідниця підкреслила, що головним механізмом набуття знань залишається наслідування, а перехід діяльності на етап творчості стає можливим тоді, коли діти усвідомлюють власні можливості (здібності). Іншими словами, дошкільник починає диференціювати власні здібності, розуміючи при цьому сутність наслідування й інтенцій (привнесення нового), які дозволяють перенести досвід у нову ситуацію, умови, в іншу активність, сферу тощо [22, с. 61]. Отже, саме у дошкільному віці діти осмислюють перші ознаки творчості, що є проявами творчих здібностей.

Також дотримується цієї думки і сучасний український дослідник у галузі психології І. Маноха, зазначаючи, що творчі здібності реалізуються індивідом у різних пізнавальних актах. Водночас вони можуть бути реалізовані особою у різних умовах і просторі, залучаючи при цьому певний арсенал засобів і технік із різними інтелектуальними можливостями, що у

свою чергу, характеризуються когнітивними ємністю і експозицією [38, с. 345]. У цьому місці йдеться про вікові можливості здібностей до творчості. Відповідно, у дитини старшого дошкільного віку творчі здібності відрізнятимуться певними характеристиками, які будуть властиві на цьому віковому щаблі. При цьому, основним критерієм творчих здібностей у цьому віці є здатність дитини переносити властивості певного об'єкта (предмета) із однієї ситуації в іншу, з одного виду діяльності на інший.

Дослідники підкреслили, що у дошкільному віці значну роль починає відігравати уява, яка пов'язана міцними зв'язками з мисленням, що, власне, й дозволяє з'явитися творчому акту. Проте, на думку М. Савчин, Л. Василенко, окрім уяви у дошкільному віці активно вдосконалюється і мислення, і пам'ять, і увага. Проте основною ознакою всіх означених процесів є їх знаково-символічний контекст (образність), що стає доступним дошкільнику, розпочинаючи з п'ятирічного віку. Це дозволяє старшому дошкільнику оперувати образами у власній свідомості, планувати діяльність, передбачати результат, втілювати власний задум [49, с. 152]. Отже, особливістю розумового розвитку стає спрямованість на трансформування образного досвіду.

Л. Галушко, В. Маловик зазначають, що пізнавальна діяльність дитини дошкільного віку спрямовується не лише на зовнішнє середовище, але й на саму себе. Цей процес самопізнання починається із пізнання себе як суб'єкта певної дії. Часто можна спостерігати як дитина молодшого дошкільного віку безліч разів повторює один і той же рух, уважно слідкує за змінами, які вона робить. Таке пізнання допомагає дошкільнику відчувати себе кимось іншим, порівняно з оточуючими предметами і уможливорює виділити себе у якості особливого предмета (суб'єкта дії) [14].

Вище зазначені науковці вважають, що завдяки предметній дії у людини виникає визначена сукупність власних творчих знахідок. Спочатку ця творчість є спонтанною і ситуативною, оскільки дитина не ставить перед собою спеціальної мети що-небудь створити. Творчий продукт можна

розглядати як результат випадкового поєднання матеріальних об'єктів та зміни їх конфігурації. Власноруч створений дитиною продукт викликає у неї емоційну реакцію на предмет або образ, включаючи саму себе. Це сприяє тому, що людина починає уважніше ставитися до результатів своєї діяльності та рухів, які викликали яскраві емоції. Вона починає приділяти особливу увагу діям, які приносять задоволення, зокрема своїй вправності, досконалості, граціозності та продуктивності [14].

Разом із тим, Р. Павелків, О. Цигипало, наголосили, що у період дошкільного віку вже можна простежити своєрідність прояву пізнавальних здібностей. При цьому, дослідники вказали, що творчі здібності старших дошкільників мають своїм підґрунтям продуктивну уяву. Саме означений процес стимулює виникнення дивергентного мислення, що уможливорює пошук дітьми найбільш унікальних шляхів і засобів для вирішення інтелектуальних завдань: або вигадування казки, оповідання, або втілення задуму в іграх чи на малюнках [39, с. 394]. Дослідники вважають, що підґрунтя виникнення творчих здібностей є особливі пізнавальні потреби, а також пізнавальна мотивація, що зумовлює виникнення особливих форм поведінки старших дошкільників: дослідницької та пошукової діяльності. Отже, творчі здібності у дошкільному дитинстві, окрім уяви та фантазії, містять у собі інтелектуальну активність і виявляються у дослідницьких діях. Всі означені параметри формують особливу спрямованість дітей до знань (нової інформації) та ставлення до світу – відкритість новому досвіду.

Л. Усачова вказала ще на одну особливість пізнавальної сфери дошкільників – децентрацію мислення. На думку, саме цей тип мислення дозволяє дитині-дошкільнику розв'язувати непрямі завдання, знаходити нові способи поряд із загальними розв'язання завдань. Також означена властивість дозволяє дитині «побачити» ситуацію з іншого ракурсу (з позиції іншого), відмінної від її власної [37, с. 420], а також відчувати іншого (емпатія). Ці вміння, що з'являються у п'ятирічній дитини, на нашу думку, поряд із

уявою сприяють розширенню діапазону можливих рішень і оригінальних ідей, проєктів, дій, що є нестандартними.

Часто відкриття народжуються при з'єднанні того, що на перший погляд неможливо поєднати. Сформулювати протиріччя і відшукати спосіб його вирішення дозволяє діалектичність мислення, яка полягає у здатності бачити в будь-яких системах протиріччя, які заважають їх розвитку, уміння усувати ці суперечності є властивістю творчого мислення. Відповідно, основними педагогічними завданнями щодо формування діалектичності мислення в дошкільному віці є: розвиток вміння виявляти суперечності в будь-якому предметі чи явищі; вироблення вміння чітко формулювати виявлені протиріччя; формування вміння вирішувати протиріччя [16].

Ще однією важливою властивістю творчого мислення є системність, яка полягає у здатності бачити предмет або явище як цілісну систему, сприймати будь-який об'єкт чи проблему з різних боків, в усьому розмаїтті зв'язків; здатність бачити єдність взаємозв'язків в явищах і закони розвитку. Системне мислення дозволяє бачити величезну кількість властивостей предметів, вловлювати взаємозв'язки на рівні частин системи та з іншими системами. За допомогою системного мислення пізнаються закономірності розвитку системи від минулого до теперішнього і до майбутнього. Основними педагогічними завданнями щодо цієї властивості процесу мислення для старших дошкільників є: формування вміння розглядати будь-який предмет або явище як систему, яка розгортається в часі; розвиток вміння визначати функції предметів з урахуванням того, що будь-який предмет є багатофункціональним.

Другим напрямком у динаміці творчих здібностей дошкільників – це розвиток продуктивної (творчої) уяви, яка тлумачиться як вміння конструювати у свідомості з елементів життєвого досвіду (переживань, вражень, уявлень, знань) за допомогою нових сполучень їх. Уява є основою будь-якої творчої діяльності, яка допомагає людині звільнитися від інерції мислення, перетворює уявлення пам'яті, тим самим забезпечуючи створення

принципово нового. У цьому сенсі, все, що оточує нас і, що зроблено руками людини, увесь світ культури, на відміну від світу природи – все це є продуктом творчої уяви.

Уява дитини розвивається поступово, у міру набуття нею досвіду. Так, ще Л. Виготський стверджував, що всі образи уяви, якими б незвичними вони не здавалися, ґрунтуються на уявленнях і враженнях, що отримуються у реальному житті. Творча діяльність уяви знаходиться у прямій залежності від багатства і різноманітності попереднього досвіду людини, а тому наступний напрямок розвитку творчих здібностей у старших дошкільників – це розвиток пізнавальних інтересів, які виявляються у формі запитань дітей до дорослих. У дошкільному віці розвиток пізнавальних інтересів дитини має йти за двома основними напрямками: поступового збагачення досвіду дитини, насичення цього досвіду новими знаннями про різні сфери навколишньої дійсності, що стимулює пізнавальну активність старших дошкільників; поступове розширення та поглиблення пізнавальних інтересів всередині однієї і тієї ж сфери дійсності. Потрібно ставити до дитини питання, які спонукали б її до активних роздумів.

Щоб цілеспрямовано формувати творчі здібності особистості у процесі навчання, треба знати її властивості, творчі риси її характеру. При цьому дослідники виділяють такі основні властивості творчої особистості: сміливість думки, схильність до ризику; фантазія; уявлення та уява; проблемне бачення; вміння долати інерцію мислення; здатність виявляти суперечності; вміння переносити знання і досвід у нові ситуації; незалежність; альтернативність; гнучкість мислення; здатність до самоуправління [60].

Ряд науковців, зокрема Т. Орел, І. Бех, І. Зязюн, О. Кульчицька, О. Лук, О. Матюшкін, В. Моляко виділяють такі властивості творчої особистості: виникнення спрямованого інтересу до певної галузі знань у дошкільному віці; зосередження на творчій роботі, спрямованість на обраний напрям діяльності; велика працездатність; підпорядкованість творчості мотивації;

стійкість, непоступливість у творчості, навіть впертість; захоплення роботою [34; 35].

М. Лейтес вважає однією з основних якостей творчої особистості прагнення до оригінальності, до нового, заперечення звичного, а також високий рівень знань, умінь аналізувати явища, порівнювати їх, стійкий інтерес до певної роботи, порівняно швидке і легке засвоєння теоретичних і практичних знань у цій галузі, систематичність і самостійність у роботі [29].

У Базовому компоненті дошкільної освіти визначені такі риси творчої особистості, як цілісність сприйняття, зближення понять, здібність до передбачення (логічність, творчість, критичність уяви), рухливість мови, готовність до ризику, схильність до гри, інтуїція і підсвідома обробка інформації, дотепність та ін. Як бачимо перелік властивостей є достатньо широким, однак у БКДО чітко зазначено, що у дитини дошкільного віку потрібно формувати творчі здібності та формувати творчу особистість, а також розвивати у дитини креативність [4].

Із вище означеного слідує, що творчі здібності розвиваються, тобто мають власну динаміку розвитку, що актуалізується у дошкільному дитинстві. Так, творчі здібності на основі задатків (психофізіологічні властивості нервової системи людини) розвиваються у певній діяльності. Отже, за твердженням, Л. Михайлової, здібності, зокрема творчі, поступово розвиваються, а найбільш визначальними чинниками їх розвитку та формування є соціальне середовище та відповідна діяльність [34].

Таким чином, дошкільний вік є найсприятливішим періодом у житті дитини, коли творчість може стати природним і універсальним способом її існування. Тому основне завдання психологів і педагогів полягає у створенні умов, що сприяють творчій активності дошкільнят. Таке стимулювання та підтримка розвитку творчих здібностей дитини забезпечить гармонійний розвиток особистості, враховуючи специфічні соціальні, культурні та психологічні фактори взаємодії з навколишнім середовищем.

У дошкільному дитинстві виникають сприятливі умови для цілеспрямованого формування творчої особистості: закладаються основи особистісних якостей, активно розвиваються процеси продуктивного мислення і творчої уяви, формуються мотиви діяльності. Питання формування творчих здібностей має декілька аспектів щодо дитини старшого дошкільного віку: створення належних умов для цілеспрямованої освітньої діяльності; напрямки та завдання розвитку мислення, уяви та пізнавальних інтересів, добір методів і прийомів діагностики та навчання; використання продуктивних видів дитячої діяльності, зокрема художньої і трудової.

1.3. Організаційно-педагогічні умови взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї у розвитку творчих здібностей старших дошкільників

ЗДО і родина розглядаються у сучасній науці як два соціальні інститути, основним завданням яких є виховання та розвиток особистості, зокрема у період дошкільного дитинства. Так, О. Половіна наголошує, що вони мають відмінності щодо особливостей виховного впливу на дитину, проте вони не мають нехтувати один одним, діяти проти один одного, не конкурувати між собою, а доповнювати та корегувати впливи кожного. Обидва виховні інститути по-своєму відіграють важливу роль у розвитку дошкільника. Сьогодні вкрай важливо, щоб співпраця вихователів і батьків була взаємодією, що ґрунтується на партнерстві рівних учасників спілкування, підпорядковувалось необхідності, з одного боку – виробити спільну стратегію і тактику у підходах до дошкільнят, а з іншого – окремо зберегти своєрідність, неповторність, специфіку кожного з соціальних інститутів [43].

Питання організації співпраці ЗДО з батьками вихованців регламентує нині ряд нормативних актів, а саме: Конституція України, Конвенція про права дитини, Закон України «Про дошкільну освіту» [21], Закон України

«Про охорону дитинства», Положення про дошкільний навчальний заклад, Статут дошкільного навчального закладу та інші. У цих документах визначені права та обов'язки батьків, дітей і працівників ЗДО у сфері дошкільної освіти, правові та організаційні засади співпраці ЗДО з батьками, або особами, які їх замінюють, регулювання порушень прав дітей в сім'ї та дитячому садку тощо.

Педагогічні засади взаємодії ЗДО і сім'ї у вихованні дітей дошкільного віку розробили Г. Беленька, М. Машовець, Н. Кот, Л. Островська та ін. Їхні роботи присвячені різним аспектам спільної діяльності сім'ї, закладу дошкільної освіти. Проблемі взаємодії сім'ї з різними освітніми установами присвячено значну кількість досліджень: розумове виховання 6-річних дітей у процесі спільної діяльності; педагогічні умови, що сприяють ефективності взаємодії і наступності в роботі дитячого садка та сім'ї з екологічного виховання старших дошкільників (Н. Кот); співробітництво вихователів дошкільних закладів з сім'єю по розумовому вихованню дошкільників (Т. Пагута) та ін.

З метою ефективного розвитку творчих здібностей особистості дитини дошкільника необхідною є плідна взаємодія сімейного та суспільного виховання, оскільки дитина є надзвичайно чутливою до відмінностей у виховних впливах. Неузгодженість їх викликатиме суперечливе ставлення чи до вихователя, чи до батьків і, відповідно, до власної творчої діяльності. Водночас сучасна сім'я потребує особливої допомоги у вихованні дітей з боку ЗДО, оскільки упродовж десятиліть тривав процес відчуження сім'ї від освітнього закладу, що призвело до суттєвого погіршення виховного впливу на дітей як з одного боку, так і з іншого. Основними засадами співробітництва є: взаємодовіра, взаєморозуміння між родинами та педагогом, партнерство й чітке усвідомлення своєї ролі та відповідальності в спільній взаємодії, любов до дитини, прийняття і повага її як особистості, розуміння її проблем, зокрема розвитку творчих здібностей [28].

Найбільш часто проблема взаємодії сімейного і суспільного виховання розглядається крізь призму зв'язків, які існують між виховними інститутами: компенсаторні зв'язки (надання допомоги батькам); залучення батьків до педагогічного процесу в дитячому садку; координаційні (партнерські) зв'язки. При цьому партнерські стосунки між батьками і дошкільним закладом освіти вітчизняними дослідниками у галузі дошкілля (Г. Беленькою, М. Машовець, О. Кононко, Т. Піроженко та ін.) визначаються такими, які найбільш сприяють становленню особистості дошкільника, а, отже, є чинником розвитку творчих здібностей старших дошкільників.

Разом із тим, проблема розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку містить кілька аспектів: фактори розвитку, напрямки розвитку, зміст методів і прийомі ефективного впливу. На розвиток творчих здібностей здійснює вплив значна кількість чинників, що по різному представлені в кожному конкретному випадку. Сукупність чинників, які впливають на динаміку творчих здібностей у дошкільному віці, умовно поділяють на зовнішні та внутрішні. Зокрема до першої групи (зовнішніх) належать такі складові мікросередовища, як характер і систему сімейного виховання, вплив, спілкування із однолітками. До другої групи детермінантів (внутрішніх) творчих здібностей належать: вікові й індивідуально-психологічні ознаки, статеві відмінності, способи (стратегії) розумової діяльності. Аналіз цих чинників дуже важливий для визначення шляхів розвитку та формування творчих здібностей в дошкільному віці [17].

Так, на думку Дж. Сміта, Л. Керрол, одним із важливих чинників творчого розвитку дітей дошкільного віку є певні умови, які сприяють формуванню їх творчих здібностей. Зокрема, серед таких умов в період дошкільного дитинства є: ранній фізичний і пізнавальний розвиток малюка (раннє плавання, гімнастика, раннє повзання та ходіння; читання, рахунок, знайомство з різними інструментами і матеріалами); створення відповідного розвивального середовища і системи відносин із дорослими; надання дитині самостійності (займатися творчістю, вирішувати безліч абсолютно нових для

нього завдань без попереднього навчання, звісно за згодою дорослих, щоб вони не вирішували за неї); надання дитині великої міри свободи у виборі діяльності, в чергуванні справ, в тривалості занять будь-якою справою, у виборі способів (бажання дитини, її інтерес, емоційний підйом слугують надійною гарантією, що вже напруження розуму не призведе до перевтоми, і піде дитині на користь); надання ненав'язливої, розумної, доброзичливої допомоги дорослими (головне не перетворювати свободу у вседозволеність, а допомога у підказку); створення комфортної психологічної обстановки та наявність вільного часу (тепла, доброзичлива атмосфера у сім'ї та дитячому колективі; безпечна психологічна база для повернення дитини з творчого пошуку і власних винаходів).

Не менш важливими умовами, що забезпечують ефективність взаємодії є: висока культура спілкування батьків і педагогів, доброзичливість, неупередженість у розв'язанні різних проблем, забезпечення мотивації взаємодії, актуальність та конкретність спільних завдань. Взаємодія являє собою спосіб організації спільної діяльності з родинами, що відбувається на основі соціальної перцепції і за допомогою спілкування. Сутність взаємодії полягає в узгодженні інтересів дитини зі спільними діями (зусиллями) ЗДО і сім'ї як суб'єктів її виховання у напрямку творчого зростання старшого дошкільника, що потребує залучення батьків до освітнього процесу, оновлення досвіду колективу вихователів дошкільного закладу з проблеми розвитку творчих здібностей старших дошкільників [15].

Розвиток творчих здібностей дошкільників буде ефективним тільки тоді, коли являтиме собою цілеспрямований процес, який включатиме вирішення низки педагогічних завдань, які спрямовані на досягнення кінцевої мети. Загалом, основні напрями та педагогічні завдання з розвитку основних елементів творчих здібностей, зокрема творчого (дивергентного) мислення й уяви. Так, розвиток рис творчого мислення дітей передбачає формування таких дій, яким притаманні асоціативність, діалектичність і системність. Розвиток саме цих рис робить процес мислення гнучким,

оригінальним і продуктивним. Так, асоціативність – це здатність бачити зв'язок і схожі риси у предметах і явищах, які на перший погляд не можуть порівнюватися. Завдяки розвитку асоціативності мислення стає гнучким і оригінальним. Крім того, велика кількість асоціативних зв'язків дозволяє швидко відшукувати необхідну інформацію в пам'яті. Асоціативність дуже легко засвоюється дошкільниками через рольові ігри [53].

Досвід багатьох вітчизняних та закордонних педагогів свідчить про вірогідність успішної динаміки творчих здібностей у дітей дошкільного віку. Із цією метою дітям варто надавати максимум можливостей для випробовування себе в творчості, причому починати треба з найпростіших завдань. Вправління у творчості має відбуватися, у першу чергу, на програмовому навчальному матеріалі, що складається із різних предметів, а в разі потреби і на спеціально створеній сукупності завдань. Засвоюючи досвід творчої діяльності, характерні для неї процедури, діти і набувають здатності видозмінювати такі стереотипи мислення, яким вони вже навчилися, намагаються відмовлятися від стереотипів, конструювати нові підходи до осмислення раніше засвоєного або нового змісту [54].

Проблема розвитку творчості старших дошкільників полягає у з'ясуванні, насамперед, пріоритетних цілей пов'язаних із пошуком прийомів розв'язань пізнавальних і життєвих задач, які називають евристичними прийомами. Такі завдання не зводяться до логіки, так само як сам процес мислення. Пошуки розв'язань відбуваються не за логічними законами – за допомогою логіки лише перевіряють висунуті передбачення. Самі ж ці гадки висувають за допомогою інших операцій мислення. З метою розвитку творчих здібностей у освітній діяльності у педагогічній психології орієнтуються на наступні компоненти творчих здібностей: мотиваційно-творча активність і спрямованість особистості; пізнавально-логічні здібності; пізнавально-евристичні й інтуїтивні здібності; світоглядні властивості особистості; моральні якості, які сприяють успішній навчально-творчій

діяльності; естетичні якості; комунікативно-творчі здібності; здібності до самоуправління особистості власною творчою діяльністю [38, с. 360]

Ще одним із аспектів проблеми розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку є з'ясування змісту поняття творча особистість та основного переліку її якостей, які необхідно розвивати. Як зазначає В. Моляко, основними методами вивчення творчості – спостереження, самоспостереження, біографічний метод (вивчення біографій видатних людей, творців у певних галузях науки, культури, техніки та ін.), метод вивчення продуктів діяльності, тестування, анкетування, експериментальні методи. Разом з цим застосування останніх способів пов'язане із значними труднощами, оскільки будь-який творчий процес виступає оригінальним, єдиним у своєму роді, таким, що не відтворюється точно у тому самому вигляді при повторному спостереженні [22, с., 5]

Не менш важливим аспектом проблеми є використання певного виду чи кількох видів діяльності з метою формування творчих здібностей. Для дитини основною діяльністю, в якій виявляється її творчість, є гра. Але гра не лише створює умови для такого вияву. Згідно із дослідженнями психологів, вона у великій мірі сприяє розвитку творчих здібностей оитини (стимулює його). У самій природі дитячих ігор закладені можливості розвитку гнучкості й оригінального мислення, здатність конкретизувати та розвивати як свої власні задуми, так і пропозиції інших дітей. Однак, крім гри, на нашу думку, важливо також використовувати зображувальну діяльність, яка за своєю сутністю є продуктивною й тому сприятиме у повній мірі розвитку творчих здібностей. Зображувальна діяльність є складовою образотворчого мистецтва, що має неабиякий вплив на розвиток творчого потенціалу особистості [2].

У сучасних дослідженнях здійснюється пошук найбільш оптимальної взаємодії між ЗДО і сім'єю, системи організації і методики спільної виховної діяльності, науково обґрунтованих форм їх взаємодії у виховному процесі. Так, А. Назаренко наголошує, що для того, щоб забезпечити реально діючу

взаємодії, дошкільний заклад повинен відмовитися від зверхності у стосунках із батьками, від монологу, а, навпаки, надавати перевагу діалогу, що потребує врахування досвіду, поглядів, думок з проблеми розвитку творчих здібностей у дошкільному дитинстві від абсолютно всіх членів сім'ї [36]. Отже, відносини в системі «вихователь – сім'я – дитина» мають бути гнучкими та ґрунтуватися на педагогічній етиці колективу ЗДО й активній участі батьків в освітньому процесі.

О. Кононко наголошує на тому, що ЗДО для оптимізації роботи з сім'єю має тримати у полі зору такі напрями взаємодії: сім'я є соціальним замовником і тому необхідно вивчати її потреби, думки, замовлення; брати до уваги гуманні і демократичні взаємини вихователя з батьками; надавати перевагу не лише колективним, але й індивідуальним формам роботи з сім'єю; визнати недостатньо ефективним засобом впливу на сім'ю слово, що не підкріплене наочністю; оновити необхідно зміст роботи з сім'єю; визнати цілеспрямованим пошук нових форм роботи з сім'єю у всіх напрямках виховання; обирати батьківські комітети на добровільній основі [27]. Таке спрямування визначатиметься тим, наскільки ЗДО та родина доповнюють виховні впливи на розвиток творчих здібностей старших дошкільників один одного й узгоджують їх між собою.

Узгодженість як основну проблему у взаємодії між педагогами і батьками вивчали О. Мороз, В. Бондарь, Л. Артемова, О. Долинна, О. Терещенко та ін. У першу чергу, на думку дослідників, має бути узгодженість у виховних цілях, завданнях, засобах і методах розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Також, науковці наголосили, що на підґрунті узгодженості формуються позиції, що у сукупності мають поєднати у собі положення єдності, поваги та вимог до дитини, розподілу обов'язків і відповідальності, зокрема у плані розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Отже, колектив закладу дошкільної освіти має бути у процесі взаємодії у ролі організатора і спрямовувати її у необхідних напрямках, які є

актуальними на даному етапі розвитку. Найбільш важливим із них є діяльність вихователів щодо збагачення педагогічних і психологічних знань батьків, ознайомлення їх із новими технологіями розвитку творчих здібностей, організація обміну досвідом сімейного виховання у плані формування творчої особистості. Отже, за умов такої злагодженої взаємодії ефективність становлення особистості, зокрема сфери творчих здібностей у дошкільному дитинстві значно покращиться.

Для того щоб педагоги та батьки взаємодіяли ефективно, зусилля ЗДО мають бути спрямовані на створення певних умов. Зокрема, ЗДО має бути повністю відкритим для сім'ї як із точки зору інформативності, так і для участі сім'ї в освітньому процесі. Батьки повинні знати про наявність у дошкільному закладі певних освітніх послуг, умов перебування дитини в групі, особливості програм виховання й розвитку дітей дошкільного віку. Крім того, педагоги ЗДО повинні мати уявлення про запити батьків, умови перебування дитини в сім'ї та її індивідуальні особливості, а також створювати умови для отримання такої інформації. Також необхідно проводити спеціальну роботу, яка спрямована на формування партнерських стосунків із батьками, на залучення сім'ї до співробітництва, а саме: встановити доброзичливі відносини між педагогами та членами сім'ї; налагодити зворотній зв'язок між вихователями та родиною; розповсюдити серед батьків сучасні знання про розвиток творчих здібностей дитини 5–6 років і найбільш дієві методи; запровадити різні організаційні форми співробітництва ЗДО з сім'єю (сімейні клуби, сумісні свята, індивідуальні та групові консультації, тренінги з проблеми розвитку творчих здібностей тощо) [3].

В. Виноградова зазначає, що ефективність взаємодії соціальних інститутів і сім'ї також залежить і від педагогічної культури батьків, яку вони розуміють як один із показників загальної культури особистості. Тут відображено набутий і збережений людством досвід виховання дітей у сім'ї, де взаємодіють наукові знання та досвід народної педагогіки. Тому

здійснення вихователями просвіти батьків щодо підвищення у них педагогічної культури, сприятиме значно більшій ефективності формування особистості дошкільника, розвитку його творчих здібностей і налагодженню продуктивної взаємодії між ЗДО і сім'єю [13].

Вище зазначений науковець продовжує наукову думку та зазначає, що з цією метою можна організовувати різні форми педагогічної просвіти дорослих членів сімей з проблеми розвитку творчих здібностей і сучасних технологій їх вдосконалення, зокрема міні-лекції, змістові методичні консультації, конференції для батьків, навіть, батьківські дні. Також дослідники відмічають, що існує можливість створити університети педагогічних знань, що можуть функціонувати на громадських засадах при ЗДО, основною метою яких була б активізація їх виховних і розвивальних функцій з проблеми підтримки розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку [13].

Крім того, В. Виноградова вказує на те, що педагогічна освіта батьків значно впливає на виховний потенціал сім'ї [13], що підтверджує у дослідженні Т. Жаровцевої, яка виділяє такі компоненти виховного потенціалу сім'ї, як соціальна характеристика сім'ї; внутрішні сімейні взаємини; стиль сімейного виховання [12, с.12]. Отже, виховний потенціал сім'ї впливатиме на ефективність взаємодії з дошкільною установою у формуванні особистості.

Так, Н. Трофаїла з метою вдосконалення системи роботи з сім'єю, вважала за необхідне здійснювати пошук найбільш дієвих форм і методів співпраці, адже на практичному рівні відчувалася гостра необхідність у розробці ефективних форм і методів взаємодії між ЗДО і сім'єю. На думку автора, найкращим способом передачі дітям норм творчої діяльності є створення сприйнятливої соціальної ситуації розвитку за умови інтеграції суспільного та сімейного виховання [55].

На необхідності налагодження ефективної взаємодії між дошкільними установами й родинами вихованців наголошує і Т. Поніманська. Вона також

підтверджує, що атмосфера комфорту і емоційного благополуччя створюється тоді, коли у практиці роботи сучасних дошкільних закладів з батьками використовуються колективні, індивідуальні та наочно-інформаційні форми роботи. До колективних форм роботи належать батьківські збори (групові та загальні), на яких обговорюються проблеми життєдіяльності групи і ЗДО; зустрічі з батьками; вечори запитань і відповідей; засідання «круглого столу» з дискусійних питань; заняття-тренінги, які мають навчити батьків правильно організовувати спілкування і спільну діяльність з дитиною; спільні з дітьми, батьками і вихователями свята і розваги; виставки спільних робіт батьків; сімейні походи, які проводять батьки вдома; батьківські конференції, педради. Індивідуальні форми роботи охоплюють індивідуальні бесіди, відвідування дітей вдома; залучення батьків до життя ЗДО (організаційно-господарська допомога вихователю: виготовлення іграшок, посібників, допомога у проведенні екскурсій, культпоходів тощо). Ефективними інформаційними формами роботи є виставки дитячих робіт, реклама книг, публікації в системі Інтернет з проблем сімейного виховання [44].

Зважаючи на вище зазначене, нами було визначено організаційно-педагогічні умови взаємодії дошкільного закладу із сім'єю у розвитку творчих здібностей старших дошкільників:

1. Організація спільної творчої діяльності між ЗДО, дітьми старшого дошкільного віку та їх батьками.
2. Створення відповідного розвивального середовища і системи відносин із дорослими.
3. Добір ефективних форм та методів, що сприяють розвитку творчих здібностей у старших дошкільників.
4. Здійснення просвітницької діяльності з членами родини.

Таким чином, нами було визначено ряд організаційно-педагогічних умов взаємодії ЗДО та сім'ї у розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Також з'ясовано, що взаємодія закладу дошкільного та

сім'ї є одним із головних чинників забезпечення ефективності процесу розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Взаємодію ЗДО і сім'ї доцільно буде розуміти як таку співпрацю, коли вихователі та батьки обмінюються досвідом формування творчих здібностей дитини старшого дошкільного віку на основі розуміння потреб, можливостей й інтересів дошкільника. Багато дослідників відмічають, що поряд існують проблеми із недостатньою психологічною готовністю батьків (які вважають за особисту справу як своє ставлення до дитини, так і ставлення до навчального закладу) і недостатньою готовністю вихователів до реалізації відповідної взаємодії.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі було розглянуто питання творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку як психолого-педагогічну проблему. Творчі визначаються їхньою здатністю пізнавати навколишній світ за допомогою розумового експериментування, яке базується на дивергентному мисленні та продуктивній уяві, вираженій через образи (знаково-символічну мову). Основними компонентами творчих здібностей є пізнавальна активність, здатність споглядати, образне мислення, творча уява, досвід практичної діяльності, здоровий глузд, емпатія, дивергентне мислення та його децентрація. За думкою багатьох дослідників, ці творчі здібності не можуть розвиватися самостійно, що вимагає їх цілеспрямованого формування в оптимальних видах діяльності, таких як ігрова та художня, включаючи зображувальну діяльність.

На теоретичному рівні досліджено динаміку розвитку творчих здібностей у період дошкільного дитинства. У дошкільному віці створюються сприятливі умови для цілеспрямованого розвитку творчої особистості. В цей період закладаються основи особистісних якостей, активно розвиваються процеси продуктивного мислення та творчої уяви, формуються мотиви діяльності. Формування творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку має кілька аспектів: створення відповідних умов для цілеспрямованої освітньої діяльності; напрямки та завдання розвитку мислення, уяви та пізнавальних інтересів; добір методів і прийомів діагностики та навчання; використання продуктивних видів дитячої діяльності, таких як художня та трудова.

У даному розділі ми визначили ряд організаційно-педагогічних умов для взаємодії закладів дошкільної освіти та сім'ї у розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Також встановлено, що взаємодія між дошкільним закладом і сім'єю є одним із ключових чинників ефективного розвитку творчих здібностей дітей. Взаємодія між закладами дошкільної освіти і сім'єю доцільна, коли вихователі та батьки обмінюються

досвідом формування творчих здібностей дітей на основі розуміння їхніх потреб, можливостей та інтересів.

РОЗДІЛ 2.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВЗАЄМОДІЇ ЗДО ТА СІМ'Ї.

2.1. Методика констатувального етапу експерименту

Дослідження спрямоване на вивчення змісту й структури творчих здібностей як багатоаспектної наукової проблеми та феномена старшого дошкільного віку, що проявляється в умінні знаходити нестандартні рішення, застосовувати логіку, розмірковувати над різними способами вирішення завдань; на розробку діагностичного інструментарію направлено на визначення рівнів розвитку творчих здібностей у старших дошкільників.

Під творчими здібностями дитини дошкільного віку як інтегральною категорією особистості розумілася здатність дивуватися і пізнавати світ, уміння знаходити рішення в незвичних ситуаціях, орієнтованість на відкриття нового і вміння глибоко осмислювати свій досвід. Головні характеристики творчих здібностей включають швидкість і гнучкість мислення, оригінальність, цікавість, точність та відвагу.

Мета констатувального експерименту була в тому, щоб дослідити рівні розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку та розробити систему відповідної роботи, спрямованої на підтримку та розвиток досліджуваної категорії у старших дошкільників в умовах взаємодії ЗДО та сім'ї.

Для досягнення мети необхідно було вирішити такі завдання:

1. Окреслити критерії оцінки, показники і компоненти, які будуть використовуватися для аналізу рівнів сформованості творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку.
2. Розробити методику діагностики, адекватну предмету і завданням дослідження.

3. Дослідити та схарактеризувати рівні розвитку творчих здібностей в дітей старшого дошкільного віку.

4. Розробити ефективну систему роботи, спрямованої на підтримку й розвиток творчих здібностей старших дошкільників віку у взаємодії ЗДО і сім'ї.

Дослідження проводилося упродовж 2023-2024 років у Количівському закладі дошкільної освіти «Промінець» Іванівської сільської ради Чернігівського району Чернігівської області. Констатувальний експеримент охопив дітей 5-7 років кількістю 18 осіб.

Відповідно до програми констатувального експерименту було визначено та окреслено критерії та показники, за допомогою яких визначалися рівні розвитку творчих здібностей в досліджуваних старшого дошкільного віку. Таблиця 2.1 містить інформацію, стосовно основних критеріїв оцінки міри розвитку у старших дошкільників творчих здібностей та показники кожного окремого критерію, які фіксувалися у протоколах спостережень.

Таблиця 2.1

Критерії оцінки творчих здібностей та показники їх прояву досліджуваними 5-7 років життя

КРИТЕРІЇ	ПОКАЗНИКИ
<i>Мотиваційно-пізнавальний</i>	<ul style="list-style-type: none"> • вираженість пізнавальних інтересів; • широкий обсяг художньо-естетичних і художньо-теоретичних знань; • наявність прагнення до участі у різноманітних видах художньо-творчої діяльності.
	<ul style="list-style-type: none"> • адекватність, глибина та яскравість емоційної реакції на художні твори; • наявність і характер асоціацій;

<i>Емоційно-ціннісний</i>	<ul style="list-style-type: none"> • здатність мобілізувати творчі зусилля для досягнення мети.
<i>Діяльнісно-творчий</i>	<ul style="list-style-type: none"> • наявність умінь та творчих проявів під час різних видів художньо-творчої діяльності; • здатність створювати власні твори в різних видах художньо-творчої діяльності.
<i>Рефлексивний</i>	<ul style="list-style-type: none"> • спостерігає за власними діями під час творчої діяльності; • аналізує та осмислює продуктивність власної творчої діяльності; • бере до уваги позитивні очікування авторитетних дорослих; • володіє адекватною самооцінкою власної творчої діяльності.

Під час експерименту враховувалися такі особливості творчих здібностей, як повнота, сила, модальність і стабільність, що відображені у таблиці 2.1. Досліджуване явище розглядалося як інтегративне утворення особистості, яке включає мотиваційно-пізнавальні, емоційно-ціннісні, діяльнісно-творчі та рефлексивні характеристики. Це дозволить розподілити дітей віком 5-7 років на три рівні розвитку творчих здібностей: високий, середній та низький.

Експериментальне дослідження передбачало визначення компонентної структури творчих здібностей. Вона включала в себе три основних компоненти:

- 1) *когнітивний*, який передбачає здатність здобувати нові знання, опановувати уміння і навички; уміння реалізовувати отримані знання

та навички у різних ситуаціях творчого характеру; уміння генерувати оригінальні ідеї і рішення;

- 2) *емоційно-вольовий*, що характеризується уміннями знаходити способи долаття труднощів; здатністю до саморегуляції емоційно-вольової діяльності й поведінки; здатністю мобілізувати творчі зусилля задля досягнення поставленої мети;
- 3) *поведінковий*, який включає володіння творчими уміннями та навичками, створення оригінального продукту власної творчості;

Розробляючи діагностичну методикау констатувального етапу експерименту, ми враховували вище визначену компонентну структуру творчих здібностей.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Методи діагностики когнітивного компоненту

В якості діагностичного матеріалу слугував метод індивідуальної бесіди, який уможливив отримати інформацію щодо широти та глибини знань досліджуваних старшого дошкільного віку.

Бесіда I.

Мета: з'ясувати міру обізнаності дітей 5-7 років із тематикою творчості, творчих здібностей, творчих видів діяльності. Бесіда проводилася індивідуально та у звичних для дітей умовах життєдіяльності й на добровільних засадах. Вона містила в собі вісім запитань закритого та відкритого типу, що сприяло до самостійного міркування дитини. Експериментатор фіксував відповіді респондентів для якісної обробки даних. Запитання бесіди були спрямовані на з'ясування різних аспектів творчої діяльності: системи наявних знань щодо творчої діяльності, її видів; розуміння поняття «творчі здібності»; аналіз наявності у себе творчих здібностей та схильностей. Останні два запитання передбачали виявлення видів творчої діяльності, які організовуються у закладі дошкільної освіти та

сім'ї. Усього було зібрано та проаналізовано 144 відповіді дітей. Орієнтовні запитання індивідуальної бесіди знаходяться у Додатку А.

Методи діагностики емоційно-ціннісного компоненту

Для визначення емоційного ставлення дітей старшого дошкільного віку до вирішення завдань творчого характеру застосовано методика В. Синельникова, В. Кудрявцева «Як врятувати зайчика». Дана методика надає можливість оцінити здатність дитини старшого дошкільного віку до перетворення завдання, яке надається на вибір у завдання, яке потребує перетворення у визначених умовах перенесення властивостей знайомих предметів у нову ситуацію; виявити емоційне ставлення досліджуваних до ситуації. Проводилася методика індивідуально із кожною дитиною окремо у звичних для неї умовах життєдіяльності та на добровільних засадах.

Експериментатор пропонував досліджуваному різні предмети, серед яких: іграшковий зайчик, блюдце, відерце, здута повітряна кулька, дерев'яна паличка, аркуш паперу. Потім розповідав історію, яка трапилася із зайчиком, зокрема зайчик плавав у морі та, відпливши далеко від берега, потрапив під шторм. Завдання для дитини було врятувати зайчика за допомогою наданих предметів. У ході проведення методики фіксуються характер відповідей дитини, їх обґрунтування та емоційна реакція на ситуацію. Варіанти вирішення дитиною ситуації оцінювалися за трибальною системою:

перший рівень – досліджуваний вибирає блюдечко або відерце і паличку, яка допоможе підняти зайчика із дна моря. Дитина не виходить за межі найпростішого вибору; дошкільник намагається використовувати предмети у готовому вигляді, механічно переносивши їх властивості у нову ситуацію. Оцінка – 1 бал.

другий рівень – рішення із елементом простого символізму, коли досліджуваний пропонує використати паличку у якості колоди, яку зайчик зможе використати як засіб для плавання і допливти до берега. Цей варіант

засвідчує, що дитина теж не виходить за рамки ситуації вибору. У такому разі оцінка – 2 бали.

третьій рівень – для порятунку зайчика дитина пропонує використати здуту повітряну кульку або ж аркуш паперу. Для цього необхідно надути кульку і зайчик матиме можливість полетіти на кульці, або зробити із аркуша паперу кораблик, що допоможе вплинути зайчику з моря. У дітей, які знаходяться на даному рівні, є здатність до перетворення готового предметного матеріалу. Вихідне завдання на вибір дитина самостійно перетворює у завдання на перетворення. Це засвідчує надситуативний підхід до вирішення дитиною завдання. Оцінка – 3 бали.

Детальний опис методики подано у Додатку Б.

Методи діагностики поведінкового компоненту

У процесі констатувального етапу застосовано метод цілеспрямованого спостереження. Детальніше заявлений метод представлено у Додатку В.

Спостереження

Цілеспрямоване спостереження передбачало проведення трьох сеансів за кожною дитиною. Даний діагностичний метод проводився під час ігрової діяльності, самостійної діяльності та на заняттях. Протокол спостережень містив інформацію щодо обраного виду творчої діяльності; тривалості творчої роботи; зосередженості на виконанні завдання; ставлення до труднощів; якості виконання; доведення розпочатого до кінця; характеру самооцінки; вербальної та невербальної реакцій. За досліджуваними було здійснено 39 сеансів спостереження. Це уможливило отримати необхідну інформацію щодо міри розвитку поведінкового компоненту, який є важливою складовою творчих здібностей.

Співставлення між собою отриманих даних, у ході вище описаних методів дослідження, дає можливість визначити та схарактеризувати міру розвиненості у досліджуваних творчих здібностей.

ДІАГНОСТИЧНА РОБОТА З ПЕДАГОГІЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ Й БАТЬКАМИ

ВИХОВАНЦІВ

Комплексна методика констатувального етапу дослідження включала діагностичну роботу із дорослими, зокрема застосування таких методів, як анкетування педагогів та опитування батьків.

Діагностична робота з педагогічним персоналом закладу дошкільної освіти включала проведення анкетування. Цей метод був спрямований на виявлення знань та уявлень вихователів про поняття «творчі здібності» та рівень їх розвитку у дітей 5-7-го років життя.

Анкета для вихователів складалася із десяти запитань як відкритого, так і закритого характеру. Перше запитання мало на меті з'ясувати ступінь розуміння педагогами терміну «творчі здібності». Друге питання, яке було закритим, спрямовувалося на здобуття інформації про те, як вихователі оцінюють рівень розвитку творчих здібностей у своїх групах. Третє питання вимагало обґрунтувати попередню відповідь. Четверте та п'яте питання, відкритого характеру, стосувалися використання вихователями методів та форм, які вони застосовують у своїй практичній діяльності для розвитку творчих здібностей у старших дошкільників. Шосте питання спрямоване на оцінку ефективності застосовуваних методів у вирішенні цієї проблеми. Сьоме питання досліджувало залученість батьків до процесу розвитку досліджуваної категорії у вихованців. Два останні запитання стосувалися взаємодії вихователів з батьками у процесі розвитку творчих здібностей у дітей.

Питання анкети для вихователів представлені у додатку Г.

У процесі співпраці з батьками у межах констатувального етапу дослідження був використаний діагностичний метод у вигляді анкетування. Основна мета цього методу полягала у вивченні рівня обізнаності батьків та впливу родинної системи виховання на розвиток творчих здібностей у старших дошкільників. Анкетування також передбачало практичне дослідження знань батьків про суть поняття «творчі здібності» та їхнє ставлення до цієї важливої проблеми.

Анкета, розроблена для батьків, складалася з 11 запитань, які мали як відкритий, так і закритий характер. Перше запитання було спрямоване на визначення того, наскільки батьки розуміють зміст поняття «творчі здібності». У другому запитанні досліджувалася думка дорослих щодо важливості розвитку творчих здібностей у їхніх дітей, з вимогою пояснити свою позицію. Наступні два запитання мали на меті з'ясувати, чи вважають батьки себе та своїх дітей такими, які володіють творчими здібностями. П'яте запитання вимагало навести приклади вчинків (як батьків, так і дітей), які б підтверджували наявність творчих здібностей. Шосте запитання ставило за мету дослідити ставлення дорослих до розвитку творчих здібностей у їхніх дітей. Наступні чотири запитання були спрямовані на дослідження інформації щодо взаємодії закладу дошкільної освіти з батьками у напрямку вирішення питання розвитку творчих здібностей у вихованців старшого дошкільного віку, зокрема міру залученості батьків до даного процесу.

Запитання анкети для батьків наведені у додатку Д.

Таким чином, щоб досягти поставленої мети та вирішити завдання констатувального експерименту було частково створено та частково застосовано авторські емпіричні методи. Це надало можливість практично дослідити особливості процесу розвитку творчих здібностей у старших дошкільників, а також вивчити вплив освітнього середовища та родинного виховання на розвиток цієї категорії. Використання представленого діагностичного матеріалу дало змогу зібрати значну кількість потрібних даних щодо розвитку творчих здібностей вихованців та факторів, що впливають на характер і динаміку їх розвитку.

2.2. Характеристика рівнів розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку

Аналіз та порівняння емпіричних даних, які були отримані у процесі проведення кожного із описаних у попередньому параграфі діагностичних

методів дослідження дали можливість отримати широкий спектр інформації про характер розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку.

Надамо детальну характеристику даних, які отримали у ході проведення індивідуальної бесіди із вихованцями старшого дошкільного віку.

Даючи відповідь на перше запитання, яке стосувалося розуміння змісту поняття творчих здібностей, досліджувані розподілилися на декілька підгруп: діти, що увійшли в склад першої групи, надали чіткі та вельми розлогі відповіді (коли людина вміє гарно малювати, людина дуже красиво співає, танцює, коли людина вміє щось гарне та красиве створювати своїми руками тощо). Таких вихованців виявилось майже третя частина (29 %) від усієї кількості вибірки. Значно більше досліджуваних (46 %) спромоглися надати правильні, але менш обґрунтовані відповіді. 26 % досліджуваних вихованців відповідали коротко, їхні відповіді були необґрунтовані або взагалі не змогли сформулювати свою думку.

Трохи складніше було відповідати дошкільникам на запитання, яке стосувалося визначення поняття «творча діяльність». Так, 26 % старших дошкільників змогли відповісти ґрунтовно та доказово («Така діяльність, у якій створюється щось прекрасне», «Творча діяльність – це діяльність, яка приносить радість та задоволення всім людям», «Це коли під час такої діяльності отримуєш задоволення та радуєш інших» тощо). Водночас 48 % респондентів задовольнилися короткими, схематичними відповідями, 26 % – не зуміли відповісти на запитання бесіди.

Третє запитання було пов'язане з визначенням знань старших дошкільників щодо видів творчої діяльності. Дане питання виявилось непростим для більшої частини досліджуваних. Так, четверта частина – 25 % дітей старшого дошкільного віку відповідали на нього досить чітко та намагалися пояснити власну думку («Я знаю про малювання, коли ми малюємо олівцями або фарбами», «Ми робимо фігурки з пластиліну або

глини», «Ми вирізаємо і клеїмо різні фігури на папері», «Ми співаємо пісні і граємо на музичних інструментах» тощо); 41 % досліджуваних п'яти-семи років назвали більш одноманітні відповіді; 44 % - задоволюються схематичними відповідями.

Відповідаючи на четверте та п'яте запитання, пов'язані із виявленням у себе конкретних творчих здібностей та оцінкою себе, як творчої людини, досліджувані старших груп розподілилися на декілька частин. Першу частину (28 %) склали ті, хто чітко назвав не менше п'яти-шести видів творчої діяльності («Я вмюю малювати картини та картинки», «Я роблю аплікації з паперу та тканини», «Я вмюю будувати з кубиків або конструктора», «Я добре вигадую та розповідаю казки», «Я вмюю танцювати різні танці»); другу (51 %) – ті діти, хто зумів назвати до 5 видів; третя частина (21 %) включала тих, хто назвав менше трьох видів або взагалі відмовився відповідати.

За допомогою шостого та сьомого запитань було з'ясовано улюблені види творчої діяльності старших дошкільників загалом, у закладі дошкільної освіти, зокрема. Більшість дітей – 53 % виокремили наступні улюблені види творчості: малювання («Мені дуже подобається малювати картини олівцями та фарбами»), ліплення («Я люблю ліпити фігурки з пластиліну»), танці («Танці – моє улюблене заняття у садочку»), спів («Я люблю співати пісні разом з іншими дітьми»). Третя частина респондентів – 33 % назвали улюбленим видом творчості будівництво («Мені подобається будувати з конструктора Лего»), роботу з аплікаціями («Мені подобається вирізати і клеїти аплікації»). Решта – 14 % опитуваних зазначили про читання казок («Я люблю слухати казки і розповідати їх іншим»).

На останнє – восьме запитання, яке спрямоване на дослідження того, чи беруть участь батьки організації творчої діяльності в домашніх умовах. Відповіді старших дошкільників засвідчили, що більше третини (37 %) досліджуваних активно залучають батьки до творчої діяльності та займаються разом з ними в домашніх умовах. Їх відповіді були широкими та

обґрунтованими із зазначенням конкретних видів творчої діяльності («Так, ми з батьками часто малюємо разом», «Ми робимо аплікації з мамою/татом», «Ми разом граємо на музичних інструментах», «Мені подобається ліпити фігурки з пластиліну з батьками», «Ми разом читаємо книжки і вигадуємо казки»). Близько половини (46 %) учасників обмежилися схематичними відповідями. 17 % досліджуваних надали коротку відповідь «Так», без обґрунтування та пояснення.

Таким чином, якісний і кількісний аналіз результатів дозволяє зробити висновок, що лише третину (31 %) дітей старшого дошкільного віку можна характеризувати особливостями, які мають високий рівень знань про творчі здібності, творчі види діяльності, здатні оцінити власні можливості до реалізації творчих видів діяльності. Близько половини (49 %) мають середній рівень сформованості знань у межах досліджуваної проблеми. Решта (20 %) учасників характеризуються низьким рівнем. Отримані результати актуалізують необхідність поглиблення знань досліджуваних щодо творчої діяльності людей.

Наступним структурним компонентом, який складає структуру досліджуваного явища був емоційно-вольовий. Для вивчення рівня його розвитку у дітей старшого дошкільного віку було використано методику «Як врятувати зайчика», яка розроблена науковцями В. Синельниковим та В. Кудрявцевим. За допомогою даної методики здійснювалась оцінка здатностей дітей старшого дошкільного віку творчо підходити до вирішення проблемних ситуацій, перетворювати завдання, які потребують зробити правильний вибір у завдання, які містять спеціальні, визначені умови, у яких необхідно перенести властивості знайомих предметів у нову проблемну ситуацію; дослідити емоційне ставлення вихованців до ситуації, яка вимагає прийняття рішення. Проводилася запропонована методика індивідуально із кожним досліджуваним окремо, а також забезпечувалися звичні для нього умови життєдіяльності. Проведення методики відбувалося на основі добровільності.

У процесі проведення методики «Як врятувати зайчика» дитині пропонувалися різноманітні предмети, такі як іграшковий зайчик, здута повітряна кулька, блюдце, відерце, дерев'яна паличка та аркуш паперу. Потім експериментатор розповідав історію, в якій зайчик, плаваючи в морі, опинився далеко від берега і потрапив у шторм. Досліджуваному ставилося завдання – врятувати зайчика, використовуючи запропоновані предмети. Під час виконання методики записувалися характер відповідей дитини, їх обґрунтування та емоційна реакція на ситуацію.

Результати, отримані у процесі проведення вище зазначеної методики, оцінювалися за трибальною системою, залежно від запропонованих варіантів вирішення досліджуваним ситуації. Всі досліджені, які брали участь у даному процесі розділилися на три групи. Нижче представимо детальні результати з кількісними даними та якісною характеристикою.

Приблизно п'ята частина (19 %) від усієї кількості досліджуваних обрали блюдце або паличку та відерце. Обґрунтовуючи свій вибір ці діти пояснювали, що дані речі допоможуть забрати зайчика із моря. Згідно із методикою, зокрема із обробкою результатів це – перший рівень, який засвідчує, що досліджуваний не виходить за рамки найпростішого вибору. Старші дошкільники, віднесені до даної групи намагаються використовувати предмети в готовому вигляді шляхом механічного перенесення їхніх властивостей у нову ситуацію. Під час вирішення ситуації дана частина дітей майже не проявляла емоцій. Такий варіант вирішення запропонованої ситуації, згідно з методикою, оцінювався в 1 бал.

Більша половина (53 %) досліджуваних запропонували використати довгу паличку, яку можна подати зайчикові та витягти його з моря, а також у якості колоди, на якій зайчик зміг би впливти, тобто використати як засіб плавання. У процесі прийняття рішення дані досліджувані співпереживали, хвилювалися за героя, тобто були виражені яскраві емоції. Згідно із змістом методики, такий варіант рішення ситуації прирівнюється до другого рівня та оцінюється у 2 бали. Другий рівень характеризується рішенням із

елементами простого символізму, та засвідчує, що досліджуваний також не виходить за межі ситуації вибору.

Майже третя частина (28 %) від усієї вибірки учасників експерименту мають третій рівень, згідно з умовами методики. Дана підгрупа вихованців запропонувала для порятунку зайчика використати здуту повітряну кульку. Обґрунтовуючи свій вибір, діти пояснювали, щоб врятувати нашого героя для цього необхідно спочатку надути кульку та зайчик матиме змогу полетіти на кульці. Також серед варіантів цієї частини досліджуваних був аркуш паперу, як засіб порятунку. Даний вибір пояснювався таким чином, що із аркуша паперу можна зробити кораблик, який допоможе зайчику впливти із моря. Такі відповіді оцінювалися у 3 бали. Досліджувані даного рівня яскраво виражали емоції співпереживання, намагалися якнайшвидше запропонувати свій варіант порятунку головного персонажа. Вихованці, які знаходяться на третьому рівні мають здатність перетворювати готові предмети на необхідні матеріали для досягнення поставленої мети. Вихідне завдання на вибір старший дошкільник самостійно перетворює в завдання на перетворення. Такий підхід засвідчує над ситуативне бачення вирішення дитиною завдання.

Таким чином, результати використаної методики засвідчили, що майже третя частина досліджуваних має сформований емоційно-вольовий компонент на високому рівні, більша частина – на середньому та майже п'ята – на низькому.

Як вже було зазначено, поведінковий компонент досліджувався за допомогою цілеспрямованого спостереження. Отримані дані у процесі спостережень засвідчили наявність трьох груп старших дошкільників, які відрізнялися між собою обраними видами творчої діяльності, тривалістю творчої роботи, зосередженістю на виконанні завдання, характером самооцінки, ставленням до труднощів, якістю виконання, доведення розпочатого до кінця, вербальним і невербальними реакціями.

Нижче подамо детальніший аналіз отриманих результатів у ході цілеспрямованого спостереження за проявленням творчих здібностей. Було встановлено, що за особливостями у власних виборах досліджувані розподілилися наступним чином: складні варіанти виконання творчих завдань обрали 24 % учасників. Ця частина дітей вирізнялися досить довгою тривалістю творчої роботи, зосередженістю на її якості виконання, вони докладають зусиль для подолання труднощів, доводять творчу роботу до завершення і відчують від цього задоволення. Разом з цим позитивно себе оцінюють як гарних виконавців; 48 % учасників експерименту бралися за виконання складних творчих завдань, а потім замінювали його на більш простіший варіант або ж надавали перевагу виконанню завдань середньої складності; 28 % досліджуваних виконували творчі завдання легкої складності. Це засвідчує, що досліджувані старшого дошкільного віку здійснювали вибір творчих завдань, співвідносячи імовірні ризики й, опікуючись прагненням досягнення поставленої мети, доклавши найменші зусилля.

Основні сеанси спостережень проходили під час ігрової діяльності, занять з малювання, ліплення, конструювання, самостійної діяльності. На нашу думку, найточніші дані були зібрані в процесі творчих занять. Саме у їх межах було гарно помітно, якому виду творчої діяльності дитина надає перевагу, де має більші успіхи, коли отримує задоволення від отриманого результату. Не менш інформативною виявилася ігрова діяльність. Вона дає можливість дітям старшого дошкільного віку показати свою природну поведінку та вміння діяти самостійно в реальних умовах, без орієнтації на вказівки дорослих.

Провівши кількісний та якісний аналіз даних, зібраних на констатувальному етапі експерименту, ми визначили рівні розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку. Критерії та показники, зазначені у параграфі 2.1, стали основою для визначення трьох рівнів розвитку цієї категорії: високий, середній та низький.

Узагальнені якісно-кількісні результати констатувального експерименту щодо визначення рівнів розвитку у старших дошкільників творчих здібностей представлено у таблиці 2.2 у відсотках.

Таблиця 2.2

Якісно-кількісна характеристика розвитку творчих здібностей досліджуваних старшого дошкільного віку

<i>Рівні</i>	<i>Характеристика</i>	<i>Кількісний розподіл (у%)</i>
Високий	Когнітивний, емоційно-вольовий та поведінковий компоненти творчих здібностей збалансовані. Виявляє інтерес до нової інформації щодо творчої діяльності та має знання, які виходять за межі стандартних вимог. У дитини наявний широкий обсяг художньо-естетичних і художньо-теоретичних знань. Дитина демонструє впевнене прагнення щодо участі у різноманітних різновидах художньо-творчої діяльності. У поведінці дитини спостерігається творча активність, конструктивність, вона прагне завершити розпочате до кінця, намагаючись бути максимально творчою. Дитина має бажання досягати успіху і здатна об'єктивно оцінювати власні зусилля та досягнення.	23
	Когнітивний компонент розвинений краще за емоційно-вольовий та поведінковий. Знання має правильні, але поверхневі.	

Середній	Допитливість розвинена, із інтересом ставиться до яскравого, нового, незвичного для нього/неї. Починає творчу діяльність активно, але під час виникнення труднощів відразу відволікається на сторонні фактори, звертається за допомогою до дорослого або однолітків. Настрій ситуативний, визначається успішними/неуспішними досягненнями. Самооцінка ситуаційна, нестабільна, значною мірою залежить від суджень дорослої людини.	54
Низький	Критерії оцінки незбалансовані: знання схематичні та обмежені, ставлення до творчої діяльності позитивні, але не дієві, споглядальні. Невпевнений/непевнена у собі та очікує допомоги дорослих, самостійно не діє, може залишити творче завдання незакінченим. Діє обережно, повільно, часто порівнює свої результати з роботами однолітків. Самооцінка характеризується як заниженою, неадекватною, задовольняється середніми показниками якості виконання.	23

Таким чином, встановлено, що за традиційних умов виховання екологічної компетентності вдається досягти посередніх результатів. Покращання останніх передбачає організацію цілеспрямованої роботи, адресованої дітям старшого дошкільного віку і педагогам ЗДО.

Розглянемо дані, отримані під час роботи з дорослими учасниками, зокрема педагогами та батьками. Зосередимося на відповідях педагогів на запитання анкети. Відзначимо, що всі респонденти (100 %) надали коректну відповідь на перше питання, вказавши ознаки творчих здібностей. Відповіді стосовно другого питання дещо різнилися: 55 % вихователів відповіли – всі вихованці; 30 % - більшість дітей групи; 15 % опитуваних відзначили, що меншість дошкільників володіють творчими здібностями. Ці висновки були зроблені на основі щоденного спілкування з дітьми та спостережень за їх поведінкою. Відповіді на четверте та п'яте питання вказали на те, що для розвитку творчих здібностей використовуються як практичні, так і вербальні методи. Серед форм роботи найбільш поширеними є організація творчих занять, спрямовані на різні види творчої діяльності, тематичних тижнів, свят та розваг. Що стосується шостого питання, вихователі відзначили, що помічають певні зміни, однак вони мають тимчасовий характер. Щодо сьомого запитання, всі вихователі (100%) відповіли, що залучають батьків до процесу розвитку творчих здібностей у їхніх дітей через організацію батьківських зборів та створення інформаційних куточків для батьків. На дев'яте питання всі учасники дослідження висловили бажання підвищити активність батьків у житті закладу дошкільної освіти.

Розглянемо відповіді батьків на запитання анкети. На перше питання всі батьки (100%) надали коректні відповіді, що свідчить про їхнє розуміння поняття «творчі здібності». На друге, третє та четверте запитання вони відповіли «так», що відображає їхню єдність у необхідності розвитку цієї категорії в дітей, а також вказує на те, що як батьки, так і їхні діти володіють творчими здібностями. Відповіді на шосте питання виявили, що 83% батьків серйозно і з турботою ставляться до даного питання, тоді як 12% визнали, що приділяють йому недостатньо уваги. Здійснивши аналіз сьомого та восьмого запитань, було підтверджено, що вихователі активно залучають батьків до вирішення цієї проблеми. Дев'яте запитання ще раз підтвердило, що

проводяться батьківські збори, на яких обговорюється зазначена проблематика.

Таким чином, результати констатувального етапу експерименту вказують на те, що більшість досліджуваних дітей є дошкільниками, які мають середній рівень розвитку творчих здібностей. Майже четверта частина учасників має високий рівень, тоді як інша четвертина віднесена до низького рівня. Ці результати підкреслюють необхідність розробки системи заходів, спрямованих на розвиток творчих здібностей в дітей старшого дошкільного віку, з метою збільшення кількості дітей з високим та середнім рівнями розвитку та зменшення пропорції дітей із низьким рівнем.

2.3. Система роботи з підтримки та розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку у взаємодії ЗДО та сім'ї

Проведений якісно-кількісний аналіз даних, зібраних на етапі констатації експерименту, свідчить про те, що проблема розвитку у дітей старшого дошкільного віку творчих здібностей потребує особливої уваги. Освітня діяльність у закладах дошкільної освіти також потребує методичної підтримки для розвитку зазначеної категорії. Більшість досліджених вихованців виявили середні та низькі показники розвитку творчих здібностей, що підкреслює необхідність створення дієвої системи роботи, спрямованої на удосконалення творчих здібностей у старших дошкільників.

Головною *метою системи роботи* є створення ефективного набору методів, які сприятимуть розвитку всіх складових (когнітивного, емоційно-вольового та поведінкового), що складають комплексний розвиток у вихованців старшого дошкільного віку творчих здібностей.

Основні завдання системи роботи з розвитку творчих здібностей включають:

1. Підбір методів, які сприятимуть розширенню та поглибленню знань старших дошкільників про творчість, творчі види діяльності та їх роль у житті людини.
2. Визначення та характеристика методів, спрямованих на розвиток позитивного емоційного ставлення у дошкільників до відповідних питань.
3. Вибір та характеристика методів для розвитку практичних творчих умінь.
4. Розробка рекомендацій для вихователів і батьків щодо оптимізації розвитку у старших дошкільників творчих здібностей.

Запропонована система роботи охоплювала кілька напрямків: роботу з вихованцями, вихователями дошкільних закладів та батьками дошкільників. Увесь набір методів був розділений на два блоки: перший стосувався роботи з дітьми, другий – роботи із дорослими (вихователі дошкільних закладів та батьки).

Запропонована система розвитку творчих здібностей, орієнтована на старших дошкільників, складалася з взаємопов'язаних методів, форм та засобів. Кожен елемент роботи доповнював інший. У рамках цієї системи було обрано казки, ігри та заняття, які передбачали розвиток когнітивного, емоційно-вольового та поведінкового компонентів, що утворюють структуру творчих здібностей. Комплексна методика, що включає відібрані та розроблені ігри, методи, мала на меті розширення та поглиблення знань дошкільників, а також розвиток практичних навичок застосування цих знань. Система роботи вміщувала групові й індивідуальні методи.

Робота, орієнтована на взаємодію з дорослими, включала розробку рекомендацій та пам'яток для розвитку творчих здібностей у підопічних старшого дошкільного віку. Ці заходи сприятимуть педагогічній просвітницькій діяльності педагогів дошкільних закладів та батьків у вирішенні досліджуваної проблеми. Рекомендовані методи роботи з вихователями спрямовані на поглиблення осягнення шляхів розвитку

творчих здібностей дошкільників. Методична робота з батьками була орієнтована на розширення їхньої компетентності та досвіду у розв'язанні цієї проблеми.

Охарактеризуємо комплекс методів, які увійшли у перший блок, спрямованих на роботу зі старшими дошкільниками, зокрема на розвиток структурних компонентів творчих здібностей: когнітивний компонент, який спрямований на розширення знань про творчість, її види, а також на вміння застосовувати їх у процесі розв'язання творчих завдань; емоційно-вольовий компонент, що охоплює позитивне ставлення дошкільників до цієї проблеми; поведінковий компонент, який зосереджений на розвитку практичних умінь і навичок виконувати творчі завдання.

Пропонований зміст педагогічної діяльності з дітьми старшого дошкільного віку

Казка відіграє важливу роль в освітньо-виховному процесі дошкільних закладів. Вона є одним із найдавніших жанрів фольклору, який набув визнання завдяки своїм естетичним, дидактичним та повчальним функціям, а також зберіг свою сталу форму до сьогодні.

Згідно із науковим баченням Т. Шупик, казки слідує загальним закономірностям народного епосу, містять етнічні риси. Визначні педагоги встановили, що національний фактор відіграє важливу роль в естетичному та етичному вихованні дітей, враховуючи умови життя, історію, культуру, звичаї, побут та світогляд того народу, де народився вихованець, що знайшло своє відображення у народних казках. У них передаються світогляд народу, його естетичні й морально-етичні принципи, педагогічний геній та багатовіковий досвід виховання молодших поколінь [61].

У дошкільному віці народні казки відіграють важливу роль у формуванні особистості дитини та її подальшому розвитку. Вони служать джерелом розширення знань щодо національних та культурних традицій, творчості українського народу. Казки відкривають безмежний світ людської уяви і зачаровують як дітей, так і дорослих.

На основі вище зазначеного, ми здійснили підбір методів, спрямованих на розвиток *когнітивного компоненту* у старших дошкільнят, який є першим складником творчих здібностей. Серед них, основними методами роботи виступали: робота з казкою, ігри. Нами була зроблена добірка казок, які можна використовувати для досягнення мети: «Казка про те, як з'явився кольоровий світ», «Жовта казка. «Жирафа і жилет», «Коричнева казка «Кроленятко», «Зелена казка «Загублені речі». Також нами була запропонована дидактична гра «Виклади орнамент». Опишемо більш детально кожен із методів.

Для збільшення знань досліджуваних про творчість, зокрема кольори, їх виникнення, підбір та використання, рекомендуємо ознайомитись із казками та обговорити їх у колі дітей. До прочитання казок пропонуємо наступні: «Казка про те, як з'явився кольоровий світ», «Коричнева казка «Кроленятко», «Зелена казка «Загублені речі», «Жовта казка. «Жирафа і жилет» (Додаток Е).

Зміст запропонованих казок ознайомить слухачів старших груп із різними кольорами та їх особливостями. Що стосується першої казки, то її зміст поглибить знання дошкільників про історію виникнення кольорів та яким чином їх можна застосовувати, які оточуючі об'єкти ними наділені. Щодо «кольорових» казок, то зміст цих казок стосується кожного конкретного кольору, проводиться асоціація із тваринами та різними предметами, яким притаманний даний колір. Вихователь повинен прочитати вихованцям запропоновані казки під час різних форм роботи, у різні дні та обговорити їх. Найбільший акцент необхідно зробити конкретному кольорі, про який ітиметься, його особливості, яким об'єктам від притаманний, під час яких видів творчої діяльності можна його використовувати, створюючи/зображуючи той чи інший об'єкт.

Також пропонуємо дидактичну гру «Виклади орнамент» (Додаток Є). Метою даної дидактичної гри виступало закріплення набутих знань дітей старшого дошкільного віку щодо геометричних фігур; навчити добирати

кольори (близькі, контрастні); розвиток естетичного сприйняття, почуття ритму, кольору, уяви, форми; розвиток уміння орієнтуватися на полі аркуша паперу, чітко виділяти кути, середину (центр).

Для організації даної гри педагогу необхідно підготувати наступні матеріали: різні геометричні фігури (коло, квадрати, трикутники та ін.), рослинні форми, зокрема: листя, ягоди, квіти, овочі та інші.

Педагог має запропонувати дітям викласти орнамент на аркуші паперу за допомогою різних фігур. Необхідно пояснити, що для початку треба визначити центр робочого поля і, відштовхуючись від нього, рівномірно викласти орнамент.

Дана дидактична гра може проводитися із дітьми п'яти-семи років. В таку гру діти можуть грати самостійно.

Казка, проста і в той же час загадкова, дозволяє дітям залишати реальний світ і поринати у світ власних емоцій, фантазій. Вона сприяє розвитку уяви, що необхідно для вирішення власних проблем дитини, адже розвинена емоційна сфера, уява є ключовою рисою творчої особистості. Творчий розвиток старших дошкільників шляхом роботи з казкою включає в себе становлення емоційно-образного мислення, інтуїції, відчуттів, а також душі й серця.

Дошкільний вік відзначається новою соціальною ситуацією розвитку, яка передбачає розширення сфери взаємодії та кола спілкування дитини дошкільного віку. Дитина вже в змозі спілкуватися не тільки про об'єкти, які вона сприймає безпосередньо, а й про ті, яких немає в поточній ситуації. Найефективнішим способом подолати цю суперечність є сюжетно-рольова гра, де дитина грає роль дорослого, який виконує певні соціальні функції, і взаємодіє з іншими дорослими, які не присутні фізично. Гра дитини є надзвичайним явищем, де переплітаються реальність і фантазія, активізуючи її природні здібності [1].

Психологічний потенціал ігор полягає у створенні умов для творчого самовираження дитини, адже саме творчість є одним з найпотужніших засобів її розвитку [42].

Зважаючи на вище зазначені наукові підходи, пропонуємо методи, які спрямовані на формування *емоційно-вольового компоненту*: казки на виворіт; дидактичні гри «На що схожі фрукти (овочі)?», «Рибки плавають в струмочку», «На лузі розцвіли красиві квіти». Охарактеризуємо детальніше запропоновані напрямки діяльності.

З метою формування позитивного емоційно-вольового ставлення до творчої діяльності пропонуємо метод «казки на виворіт» на прикладі казки «Колобок» (Додаток Д). Центральною метою вказаного методу є виховання любові до казок; розвиток уміння фантазувати, думати позитивно, креативно, розвивати уміння щодо встановлення причиново-наслідкових зв'язків.

Зміст роботи у межах рекомендованого методу полягає в тому, що вихователь або експериментатор має пояснити правила. Запропоновану казку (або казку, яку обрали діти-дошкільники) варто згадати за планом-схемою, а також можна зробити це усно, шляхом нагадування за допомогою допоміжних запитань за змістом казки. Після цього ведучий має розказати казку, починаючи з кінця та запропонувати дітям придумати із чого могло все починатись, що саме призвело до такого закінчення. Варто поставити питання дітям «Як ви гадаєте, якою була послідовність подій?». Досліджуванним потрібно придумати свій початок казки, можна у зміст вводити нові події, інших героїв та інше.

У процесі реалізації даного методу варто враховувати, що зазвичай такі завдання дітям дошкільного вік даються складно, тому на перших етапах такої діяльності педагог має надати допомогу у вигляді схем-малюнків або серій картинок за змістом казки, допоміжними запитаннями. Вихователь має надати можливість вихованцям змінювати основний характер персонажів казки. Дорослий має сприяти процесу зміни казки шиворіт-на-виворіт, формуванню вмінь креативно, творчо мислити, наслідувати добрі вчинки,

позитивні риси характеру героїв та уникати – негативних, уміння знаходити конструктивний вихід із тяжких ситуацій.

Обирати казки для такого способу діяльності з ними можна як народні, які є давно знайомими дітям, так і сучасні оповідання, історії, але їх попередньо необхідно прочитати дітям.

Задля досягнення мети щодо розвитку емоційно-вольового компоненту нами була зроблена добірка дидактичних ігор. Дамо коротку характеристику кожній із них. Мета гри «Рибки плавають в струмочку» (Додаток 3) була спрямована на розвиток естетичного сприйняття, уяви, формування уміння аналізувати зображення за кольором.

Хід гри передбачав підбір рибок відповідного кольору до кольору струмка. Учасникам необхідно розташувати зображення однакового кольору, проте різних відтінків, від темного до світлого та від світлого до темного.

Наступною грою була «На лузі розцвіли красиві квіти» (Додаток 3). Її мета спрямована на розвиток образного мислення, уяви, естетичного сприйняття, розрізняння кольорів та відтінків, уміння добирати предмети за кольором, збагачуючи, урізноманітнюючи колірну гаму.

Для проведення гри необхідні матеріали: зображення галявини, площинні різнокольорові квіти.

У ході гри вихователь має показувати дошкільникам квіти певної колірної гами і проговорювати «На галявині розквітли квіточки теплої колірної гами та холодної гами, різнобарвні квіти.

Також ще однією досить цікавою та розвиваючою грою є «На що схожі овочі (фрукти)?» (Додаток 3). Основною її метою є розвиток у дітей дошкільного віку сенсорних та художньо-творчих здібностей, дії порівняння та уподібнення, отримання позитивних емоцій від творчого процесу.

Серед матеріалів необхідні предметні картки, пензлики, ножиці, клей,.

Організація та проведення гри забезпечується вихователем закладу дошкільної освіти. Перед дітьми дошкільного віку необхідно покласти кілька овочів та фруктів (предмети можуть змінюватися в залежності від тематики).

Дитина, яка виявила бажання, має описати властивості предмета, а потім назвати те, що він нагадує (або на що схоже). Якщо бажаних серед дітей не виявиться, то можна застосувати лічилочку.

Заняття, як педагогічна система, повинно містити всі ключові елементи з відповідною структурою, де головною складовою є мета. Досягнення цієї мети забезпечується вирішенням набору завдань, спрямованих на досягнення певних результатів, що включають необхідний зміст для прогнозованого результату. Під метою заняття із розвитку творчих здібностей мається на увазі, в першу чергу, позитивна зміна в творчій, практичній діяльності дитини [34].

Взявши до уваги вище зазначеного науковця, було запропоновано використання заняття як ефективної форми роботи, яка сприяє набуттю практичних навичок щодо створення аплікацій, малювання і так далі. На наш погляд саме добре організовані заняття сприяють розвитку *поведінкового компоненту* творчих здібностей. У додатку II нами запропоновані конспекти занять.

Темою комплексного заняття з художньо-естетичного розвитку, зокрема малювання для дітей старшого дошкільного віку є «Дощик».

За допомогою пропонованого заняття вирішується ряд завдань, спрямованих на розвиток практичних умінь у творчих видах діяльності. Серед основних: закріпити знання дітей про фарби (синю та зелену) і правила малювання патичком; продовжити навчання малюванню крапок на папері з малюнками хмар та трави за допомогою нетрадиційного методу; заохочувати дітей розміщувати зображення по всій площі аркуша, стимулюючи їхню фантазію та бажання створювати власні малюнки; створювати радісну атмосферу для дітей, збагачувати їхній словниковий запас словами: капітошки, фарба, патичок; продовжити навчання уважно слухати вірш та розуміти його зміст. Розвивати творчі здібності, фантазію та цікавість до нових технік малювання.

Процес організації та проведення заняття має бути забезпечений матеріалами, а саме: віршем «Дощик», патичками, аркушами паперу із зображеними хмаринками та травичкою, ємкості із фарбою синього кольору. Перелічені матеріали мають бути приготовлені для кожної дитини.

Наступним рекомендованим заняттям з художньо-естетичного розвитку, зокрема аплікація було «Баранчик хоче мати теплу шубку». Мета заняття полягала у ознайомленні дошкільників із об'ємною аплікацією, конкретніше – аплікацією із вати; формуванні уміння користуватися ватою та дотримуватись певної технології; розвивати у старших дошкільників творчість та фантазію; виховувати у них інтерес до виготовлення аплікацій із використанням нетрадиційних технік; спонукати до охайності під час виконання роботи.

Проведення заняття передбачає використання різних матеріалів. Для ефективної роботи знадобиться зразок роботи для демонстрації, папір для кожної дитини, на якому має бути зображений баранчик, вата, клей, кольорові олівці, серветки.

Таким чином, перший блок роботи, орієнтований на розвиток творчих здібностей у вихованців, включає в себе значну та логічно побудовану систему методів, ігор і засобів ігрової діяльності, яка ефективно сприятиме формуванню основних компонентів творчих здібностей у дітей цієї вікової категорії.

Другий блок роботи, орієнтований на дорослих (педагогів та батьків), передбачає розробку методичних рекомендацій та порад для них. Запропоновані форми роботи спрямовані на просвітницьку діяльність серед дорослих і покликані підвищити ефективність педагогічної роботи вихователів та батьків у творчих здібностей у старших дошкільників.

Зміст роботи педагогів ЗДО та батьків

Співпраця ЗДО та сім'ї у процесі розвитку творчих здібностей старших дошкільників повинна:

1. Підтримувати взаєморозуміння: взаємодія між вихователями і батьками має бути побудована на довірі та відкритому спілкуванні, що дозволить краще розуміти потреби та інтереси дитини.
2. Стимулювати творчу активність: вихователі і батьки повинні створювати умови для розвитку творчого потенціалу дитини через спільні творчі проєкти та заходи.
3. Сприяти розвитку навичок: важливо забезпечувати можливості для розвитку різних навичок через залучення дітей до різноманітних творчих занять як у дошкільному закладі, так і вдома.
4. Підтримувати емоційний стан: вихователі та батьки мають створювати позитивну емоційну атмосферу, що сприятиме розвитку уяви та творчості.
5. Обмін досвідом: важливо організовувати спільні заходи для батьків і вихователів, де вони зможуть обмінюватися досвідом та методиками розвитку творчих здібностей дітей.
6. Забезпечувати індивідуальний підхід: враховувати індивідуальні особливості та уподобання кожної дитини, що допоможе максимально розкрити її творчий потенціал.

Таке партнерство сприятиме всебічному розвитку творчих здібностей дітей та їх підготовці до подальшого життя.

У програму роботи для дорослих, орієнтовану на просвітницьку діяльність щодо розвитку творчих здібностей у дошкільників, пропонуємо додати консультацію для вихователів, зміст якої міститься у додатку І. Метою цієї консультації є розширення та поглиблення знань педагогів щодо аспектів творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Зміст консультації включає інформацію, яка складається із наступних частин: розкрита різниця між творчою та нетворчою діяльністю; визначено сутність поняття «творчі здібності» та їх компоненти; інформація про фактори, які стимулюють та гальмують прояв креативності дитини дошкільного віку; охарактеризовані етапи творчого процесу, яких необхідно

дотримуватися під час організації творчої діяльності. Подано загальну інформацію про те, що таке здібності та їх види.

У роботі з батьками, спрямованої на підвищення рівня обізнаності батьків у питаннях розвитку творчих здібностей, ми розробили практичні поради (Додаток І):

- 1) Заохочуйте уяву та фантазію: дозвольте дитині вигадувати історії, малювати, робити вироби з пластиліну або іншого матеріалу. Цінуйте її творчі ідеї та підтримуйте у будь-яких креативних починаннях.
- 2) Створюйте творчі завдання: залучайте дитину до творчих проєктів вдома, таких як малювання, ліплення, вироби з паперу або тканини. Розвивайте її інтерес до різних видів мистецтва.
- 3) Читання та обговорення казок: читайте разом з дитиною казки, розповіді та історії. Обговорюйте сюжет, героїв та моральні уроки. Запропонуйте дитині придумати власні історії на основі прочитаного.
- 4) Грайте в рольові ігри: влаштовуйте сюжетно-рольові ігри, де дитина може взяти на себе різні ролі та вигадувати нові ситуації. Це розвиває її уяву та вміння виходити за рамки реальності.
- 5) Залучайте до музики та танців: слухайте разом музику, співайте пісні, танцюйте. Це допомагає розвивати музичні здібності та вміння виражати себе через рухи.
- 6) Відвідуйте творчі майстер-класи та гуртки: знайдіть місцеві творчі гуртки або майстер-класи, де дитина може навчитися новим технікам та знайти однодумців.
- 7) Підтримуйте інтереси дитини: важливо звертати увагу на те, що дитині цікаво, і підтримувати її в цих захопленнях. Якщо їй подобається малювання – купуйте різні художні матеріали, якщо вона цікавиться музикою – музичні інструменти.

- 8) Будьте прикладом: покажіть дитині, що творчість важлива і цікава. Власним прикладом залучайте її до творчої діяльності, разом створюйте щось нове.
- 9) Пам'ятайте, що найважливіше – це підтримувати та заохочувати дитину у всіх її творчих починаннях, допомагаючи розвивати її потенціал та впевненість у собі.

Таким чином, у цьому параграфі ми представили структуровану та логічну систему роботи, яка охоплює два основні напрямки: з дошкільниками старшого віку та з дорослими (вихователями й батьками). Робота з дітьми старшого дошкільного віку орієнтована на розвиток когнітивного, емоційно-вольового й поведінкового компонентів, які є основою творчих здібностей. Водночас діяльність з педагогами та батьками спрямована на просвітницьку роботу, розширення їх знань щодо досліджуваної проблеми та надання практичних рекомендацій щодо розвитку творчих здібностей у старших дошкільників.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Другий розділ був присвячений розробці констатувального експерименту та розробці адекватної системи роботи, яка була націлена на розвиток у дошкільників творчих здібностей. Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань констатувального етапу експерименту було частково розроблено і частково використано авторські емпіричні методи. Це дало змогу практично дослідити особливості розвитку творчих здібностей у досліджуваних старших груп, а також оцінити вплив освітнього середовища і родинного виховання на цей процес. Використання запропонованих діагностичних інструментів дозволило зібрати необхідні дані про розвиток творчих здібностей дітей і визначити фактори, що впливають на характер і динаміку їх розвитку.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили, що більшість досліджуваних дітей мають середній рівень сформованості творчих здібностей. Приблизно чверть учасників виявили високий рівень, в той час інша чверть належить до категорії дітей з низьким рівнем. Ці результати свідчать про потребу в розробці комплексу заходів, спрямованих на розвиток творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку, щоб збільшити кількість дітей з високим та середнім рівнями і зменшити частку тих, хто має низький рівень.

У даному розділі представлено структуровану й логічно побудовану систему роботи, що охоплює два напрямки педагогічної роботи: з дітьми старшого дошкільного віку та з дорослими – вихователями і батьками. Робота з дітьми націлена на розвиток когнітивних, емоційно-вольових та поведінкових аспектів, які складають основу творчих здібностей. Діяльність, спрямована на підтримку педагогів та батьків, в свою чергу, має просвітницький характер, що забезпечить розширення їх знань з досліджуваної теми та надання практичних порад щодо підвищення ефективності процесу розвитку творчих здібностей у дітей визначеної вікової категорії.

ВИСНОВКИ

За підсумками проведеного дослідження, яке було спрямоване на виявлення особливостей розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку, були зроблені висновки.

У відповідності із **першим завданням** проаналізовано проблему розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку у межах психолого-педагогічної науки. Встановлено, що здібності є суб'єктивною складовою успішної діяльності. Вони виявляються і розвиваються в ході активної діяльності, а природні задатки є їх фізіологічною основою. Проаналізувавши різні наукові підходи, нами було уточнено поняття «творчі здібності» і під ним розуміємо здатність особистості перетворювати вже набуті знання у нові, продукувати оригінальні ідеї за допомогою уяви, фантазії та дивергентного мислення, за умови нерегламентованого часу, та наявності можливості розглядати різні альтернативні шляхи вирішення проблеми.

Згідно з **другим завданням**, яке пов'язане із дослідженням динаміки розвитку творчих здібностей у період дошкільного дитинства, було з'ясовано, що дошкільний вік є надзвичайно сприятливим для розвитку творчих здібностей. У цей період діти дуже допитливі і мають велике бажання пізнавати навколишній світ, що сприяє накопиченню досвіду та знань, необхідних для майбутньої творчої діяльності. Мислення дошкільників 5–7 років є образним і позбавленим стереотипів, які притаманні дорослим, тому воно більш незалежне. Крім того, дошкільний вік є сенситивним періодом для розвитку продуктивної уяви. Особливістю цього періоду є формування дитячої активності, особистісних рис, мотивів та волі.

За **третім завданням** у дослідженні теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї у розвитку творчих здібностей старших дошкільників. Визначено роль співпраці закладу дошкільної освіти та сім'ї у забезпеченні комплексного підходу до розвитку творчих здібностей у старших дошкільників.

Встановлено, що налагодження співпраці із родиною виступає одним із найважливіших завдань у процесі творчого розвитку дітей.

Виявлено, що значні зміни в роботі закладів дошкільної освіти із сім'ями вимагають від вихователів координаційного партнерства з родинами вихованців у напрямку розвитку творчих здібностей. Така співпраця сприяє досягненню позитивних результатів у педагогічному процесі, забезпечуючи всебічний, гармонійний та творчий розвиток дошкільників. Використання різноманітних форм і методів розвитку творчих здібностей, активна участь батьків у цьому процесі, а також творчий підхід вихователів є ключовими елементами досягнення успіху у вирішенні завдань.

Розв'язання **четвертого завдання** було пов'язане із розробкою критеріїв, показників та визначенням структурних компонентів досліджуваної категорії. Критеріями оцінки ступеня сформованості творчих здібностей виступали: мотиваційно-пізнавальний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-творчий, рефлексивний.

Структурними компонентами творчих здібностей слугували: когнітивний, який включає здатність до здобуття нових знань, освоєння умінь і навичок, їх застосування у різноманітних творчих ситуаціях, вміння генерувати оригінальні ідеї та рішення; емоційно-вольовий, характеризується вмінням знаходити способи подолання труднощів, здатністю до саморегуляції емоційно-вольової діяльності та поведінки, а також вмінням мобілізувати творчі зусилля для досягнення поставлених цілей; поведінковий, який включає володіння творчими вміннями та навичками, а також здатність створювати оригінальний продукт власної творчої діяльності.

З метою вирішення четвертого завдання діагностовано три рівні розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку – високий (23%), середній (54%) і низький (23%).

Отримані дані констатувального етапу дослідження, засвідчили, що потребувалася розробка спеціальних впливів на процес творчого розвитку

досліджуваних старшого дошкільного віку. З метою оптимізації ефективності освітнього процесу у дошкільному закладі у відповідності із **п'ятьма завданнями** було розроблено систему роботи з підтримки та розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку у взаємодії ЗДО та сім'ї

Розроблено та описано методи для розширення та поглиблення знань і уявлень дошкільників творчі види діяльності, що сприяє розвитку когнітивного компоненту. Також запропонована система роботи передбачала формування позитивного емоційно-ціннісного ставлення до творчості, тобто розвитку емоційно-вольового компоненту, а також розвитку поведінкового компоненту, який включає практичні навички застосування знань.

Для педагогів та батьків було запропоновано зміст роботи, який включав: особливості співпраці закладів дошкільної освіти із сім'ями у процесі розвитку творчих здібностей старших дошкільників; конспект консультацій для педагогів; поради для батьків щодо творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Результати проведеного дослідження не вичерпують глибини та важливості обраної проблеми. До перспективних напрямів подальшої роботи відносимо розробку моделі оптимізації процесу розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук О. В. Роль гри у розвитку творчих здібностей старших дошкільників. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2014. №16. С.161-168.
2. Антонішина В. Розвиток креативності старших дошкільників засобами декоративно-ужиткового мистецтва. *Мистецтво та освіта*. 2014. № 4. С. 27-38.
3. Афтаназів В. Напрями і зміст співпраці вихователя з батьками дошкільників. *Освітній простір України*. 2014. Вип. 4. С. 115-120.
4. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція: затв. наказом МОН України № 33 від 12.01.2021 р.
5. Басюк Н. Українська народна казка у вихованні моральних почуттів молодших школярів. *Вісник Львів. УН-ТУ Серія педагогічна* 2007. Вип 22. С. 182-186.
6. Бадіца М. В. Формування творчих умінь образотворчого характеру у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: дис. ...канд. пед. наук:13.00.04 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ. 2014. 334 с.
7. Безпарточна В. Роль казки в житті дитини. *Психолог. Шкільний світ*. №3 2010. С. 24-25.
8. Біла І. М. Феномен дитячої творчості. *Дошкільне виховання*. 2015. № 1. С. 7–11.
9. Біляєва Л. М. Картотека дидактичних ігор з образотворчої діяльності спрямованих на розвиток пізнавальних і творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку. URL : <https://nsportal.ru/detskiy-sad/risovanie/2017/02/05/kartoteka-didakticheskikh-igr-po-izobrazitelnoy-deyatelnosti> (дата звернення : 22.11.2024)

10. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі: практикум : навч. посіб. для студентів вищ. пед. навч. закл. Київ : Вища школа, 2003. 407 с.
11. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дитини у дошкільних навчальних закладах. К.: Видавничий дім «Слово», 2006. 304 с.
12. Борин Г. В. Професійна підготовка студентів до просвітницько-консультативної взаємодії засобами педагогічної практики. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2015. Випуск 2. (Серія «Педагогіка та психологія»). С. 32-36.
13. Виноградова В. Є. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія як фактор розвитку творчих здібностей особистості. *Актуальні проблеми психології*. 2019. с. 65.
14. Галушко Л., Маловик В. Теоретичний аналіз динаміки розвитку творчої активності дошкільника. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія: Педагогічні науки, 2012, 107 (1): 97-103.
15. Гевко О. Педагогічні умови формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. *Молодь і ринок*. 2019, 12/179.
16. Грицкова Ю. В. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами LEGO-конструювання. Випуск 12. Т. 2. 2019. С. 106-109.
17. Демченко І.І. Засоби образотворчого мистецтва у вихованні творчої особистості молодшого школяра. *Вісник Харківської державної 12 академії дизайну і мистецтв: Збірник наукових праць за редакцією В.Я.Даниленко*. Харків: ХДАДМ, 2002. С.36-44.
18. Дікунова О. А. Казка для світлого розуму заква ска [Роль казки у навчанні й вихованні дитини молодшого шкільного віку]. *Психолог*. 2011. № 37. С. 15-19.

19. Дронова О. О. Активізація художньо-творчого потенціалу старших дошкільників у процесі образотворчої діяльності. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2009. 1.51: 153-158.
20. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
21. Закон України «Про дошкільну освіту»
<https://osvita.ua/legislation/law/2234/>
22. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В. Моляко, О. Музики. Житомир: Рута, 2006. 320 с.
23. Зубалій Н. Здібності. Загальна психологія: Підр. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. К.: Либідь, 2005. С. 219 - 243.
24. Колногузенко А. А. Педагогічні можливості казки щодо формування особистісного ставлення молодших школярів до категорій духовності та моральності. *Scientific journal «ΛΟΓΟΣ. The art of scientific mind»*. №4. June, 2019.
25. Колобич О. П. Загальна психологія. Навчально-методичний посібник. Львів, 2018. 172 с.
26. Кононко О. Дитяча креативність крізь призму Базової програми «Я у світі». Дошкільне виховання. 2008. № 7. С. 3-8.
27. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід). К.: Стилос, 2002. 251 с.
28. Котирло В. К., Ресурс сім'ї як стратегічна лінія становлення творчої особистості дитини дошкільного віку. *Психологічні проблеми творчості*. 2023. С. 245.
29. Лейтес М. С., Освіта як фактор розвитку творчих здібностей особистості. *соціальна психологія; психологія соціальної роботи*, 2017, 1413: 240.
30. Ликова І.О. Програма художнього виховання, навчання й розвитку дітей 2-6 років «Кольорові долоньки». Х.: Веста: Ранок, 2007. 128 с.

- 31.Лисенко Н. В., Кирста Н. Р. Л63. Педагогіка українського дошкілля: У 2 ч.: Навч. посіб. К.: Вища шк., 2006. Ч. 1. 302 с.
- 32.Лозниця В. С. Психологія і педагогіка: основні положення: Навч. посібн. К.: ЕксОб, 2006. 304 с.
- 33.Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання. Харків : ОВС, 2002. 398 с.
- 34.Михайлова Л. М.; ШУЛЬГА, Л. М. Технологія розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. *Молодий вчений*, 2017, 10: 483-487.
- 35.Моляко В. Психологія творчої діяльності (Прологомени). Київ: Освіта України, 2007. 386 с.
- 36.Назаренко А. І. Актуальні проблеми взаємодії дошкільного закладу і соціального середовища. *Проблеми освіти: наук.-метод. зб.* / За ред. М. З. Згуровського. Ін-т змісту і методів навчання. Київ, 2007. Вип. 7. С. 27–39.
- 37.Основи практичної психології / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін.: підр. 3-є вид. К.: Либідь, 2006. 536 с.
- 38.Основи психології: підручник / За заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. Вид. 6-те, стереотип. К.: Либідь, 2006. 632 с.
- 39.Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія. К.: Академвидав, 2008. 432 с.
- 40.Палій А. А. Диференціальна психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2010. 432 с.
- 41.Піроженко Т. О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 136 с.
- 42.Піроженко Т., Карасьова К. Особистісний розвиток дітей у творчих іграх. *Дошкільне виховання*. 2012. № 9. С. 28-31.
- 43.Половіна О. Мистецька освіта дошкільнят: свобода, творчість, інтеграція. *Дошкільне виховання*. 2019. № 5. С.3

- 44.Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посібн. К.: «Академвидав», 2013. 456 с.
- 45.Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник: Навч. посіб. 4-те вид. К.: Каравела, 2020. 418 с.
- 46.Програма розвитку обдарованих дітей та діагностичні методики / Демченко В.В., Рабченко Т.С., Савчук Л.О. Рівне, 2006.
- 47.Психологічна енциклопедія / упорядник О. М. Степанов. К.: Академвидав, 2006. 424 с.
- 48.Рибалка В. В. Розвиток особистості: Періодизація психічного розвитку та етапи життєвого шляху особистості. Психологія / За заг. ред. Ю. Л. Трофімова: підручн. 5-е вид. К.: Либідь, 2005 С. 143 - 151.
- 49.Савчин М. В., Василенко О. П. Вікова психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2005. 360 с.
- 50.Скрипченко О. В. Вікова та педагогічна психологія : навч.посіб. Київ : Просвіта, 2001. 416 с.
- 51.Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А.В. Семенової. – Одеса: Пальміра, 2006. 221 с.
- 52.Стадник Г. А. Особливості розвитку пізнавальної активності дошкільників у сім'ї. Педагогічні науки: збірник наукових праць. Суми: СумДПУ ім. АС Макаренка. 2007, С. 85-91.
- 53.Сучасні аспекти розвитку творчої особистості. Дайджест педагогічних ідей особистості та технологій «Школа-парк». 2002. №3.
- 54.Терещенко О.П. Розвиток творчості старшого дошкільника в образотворчій діяльності : Навч. - метод. посіб. К.: Світич, 2009. 112 с.
- 55.Трофаїла Н. Взаємодія вихователів та сім'ї у формуванні доброзичливості дітей дошкільного віку. *Věda a perspektivy*, 2022, 2 (9).
- 56.Фадеева Т. Розвиток уяви дитини – умова її продуктивного учіння. Дошкільне виховання. 2005. № 2. С. 6-8.
- 57.Філософський словник / За ред. В. І. Шинкарука. К., 2000. 796 с.

- 58.Чувасова Ю. Розвиток природних обдарувань та творчих здібностей дітей. Психолог. 2007. № 47. С. 10-16
- 59.Шамшура І. А. Розвиток творчості та творчої уяви у дітей дошкільного віку шляхом ознайомлення з народним-прикладним мистецтвом України : конспекти занять. Методична скарбничка вихователя дитячого садка. 2008. № 4. С. 110-120.
- 60.Шандрук С. Творчість як употужнення здібностейособистості. Психологія. 2015. №3. С.86 –91
- 61.Шупик Т. Казка як засіб творчого розвитку старших дошкільників. *Редакційна колегія*, 2019, с.134.

ДОДАТКИ

Додаток А

Індивідуальна бесіда «Творчі здібності»

Питання бесіди №1 з дітьми старшого дошкільного віку

1. Як ти вважаєш, що таке «творчі здібності»?
2. На твою думку, що таке «творча діяльність»?
3. Які види творчої діяльності ти знаєш?
4. Якими творчими здібностями ти володієш?
5. Чи вважаєш себе творчим/творчою людиною? Чому?
6. Що найбільше любиш робити, створювати?
7. Які види творчої діяльності тобі найбільше подобаються у садочку?
8. Чи займаєшся творчою діяльністю вдома разом з батьками?

**Методика діагностики універсальних творчих здібностей для дітей
(В. Синельников, В. Кудрявцев)**

Методика «Як врятувати зайчика»

Мета. Оцінка здатності і перетворення завдання на вибір у завдання на перетворення в умовах перенесення властивостей знайомого предмета в нову ситуацію.

Матеріал. Фігурка зайчика, блюдце, відерце, дерев'яна паличка, здута повітряна кулька, аркуш паперу.

Інструкція до проведення.

Перед дитиною на столі розташовують фігурку зайчика, блюдце, відерце, паличку, здутий кульку і аркуш паперу. Вихователь, беручи в руки зайчика: «Познайомся з цим зайчиком. Одного разу з ним трапилася така історія. Вирішив зайчик поплавати на кораблику по морю і поплив далеко-далеко від берега. А тут почався шторм, з'явилися величезні хвилі, і став зайчик тонути.

Допомогти зайчику можемо тільки ми з тобою. У нас для цього є кілька предметів (вихователь звертає увагу дитини на предмети, розкладені на столі). Щоб ти вибрав, щоб врятувати зайчика?»

Обробка даних.

У ході обстеження педагогом фіксувався характер відповідей дитини і їх обґрунтування. Дані оцінювалися за трибальною системою.

Низький рівень. Дитина обирала блюдце або відерко, а також паличку за допомогою якої можна зайчика підняти з дна, не виходячи за межі простого вибору; дитина намагалась використовувати предмети в готовому вигляді, механічно перенести їх властивості в нову ситуацію. Оцінка – 1 бал.

Середній рівень. Рішення з елементом простого символізму, дитина пропонувала використовувати паличку як колоду, на якій зайчик зможе допливти до берега. В цьому випадку дитина знов не виходила за межі

ситуації вибору. Оцінка – 2 бали.

Високий рівень. Для порятунку зайчика пропонувалось використовувати здуту повітряну кульку або аркуш паперу. З цією метою потрібно було надути кульку або зробити з аркушу кораблик. Оцінка – 3 бали.

Спостереження

Проводилося тричі за кожною дитиною. У протоколах спостереження фіксувалося:

- обраний вид творчої діяльності;
- тривалість творчої роботи;
- зосередженість на виконанні завдання;
- ставлення до труднощів;
- якість виконання;
- доведення розпочатого до кінця;
- характер самооцінки;
- вербальні та невербальні реакції.

За досліджуваними здійснено 39 сеанси спостережень, що уможливило отримання інформації стосовно міри розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку.

Анкета для вихователів

Шановні педагоги! Просимо Вас відповісти на деякі запитання анкети. Ваші відповіді допоможуть нам у дослідженні актуальної проблеми: «Організаційно-педагогічні умови взаємодії ЗДО та сім'ї у підтримці та розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку».

Дякуємо за допомогу!!!

1. Як ви розумієте поняття «творчі здібності»?
2. На Вашу думку, творчі здібності мають:
  - усі діти групи;
  - більшість дошкільників;
  - меншість дітей;
  - ніхто.
3. На підставі чого зроблено такі висновки?
4. Які форми роботи використовуєте з дітьми для розвитку у них творчих здібностей?
5. За допомогою яких методів ви розвиваєте у дітей творчі здібності?
6. Чи помічаєте ви зміни після застосування, обраних Вами, форм, методів і засобів у роботі?
7. Чи залучаєте Ви батьків до вирішення питань розвитку творчих здібностей у їхніх дітей?
8. За допомогою яких форм, методів Ви це здійснюєте?
9. На Вашу думку, чи достатньо активно батьки вихованців взаємодіють із ЗДО з метою розвитку творчих здібностей?

Анкета для батьків

Шановні батьки! Просимо Вас відповісти на деякі запитання анкети. Ваші відповіді допоможуть нам у дослідженні актуальної проблеми: «Організаційно-педагогічні умови взаємодії ЗДО та сім'ї у підтримці та розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку».

Дякуємо за допомогу!!!

1. Як ви розумієте поняття «творчі здібності»?
2. Чи слід розвивати у ваших діток творчі здібності? Чому?
3. Як ви вважаєте, чи володієте Ви творчими здібностями?
4. Чи вважаєте Ви, що ваша дитина володіє творчими здібностями?
5. Які дії, поведінка, вчинки це засвідчують?
6. Ви ставитесь до проблеми розвитку творчих здібностей:
  - серйозно, уважно, турботливо;
  - недостатньо уважно;
  - неуважно.
7. Чи залучають Вас вихователі до процесу розвитку у дошкільників творчих здібностей?
8. Яким чином ви взаємодієте із закладом дошкільної освіти з метою розвитку у дітей творчих здібностей?
9. До яких форм роботи Вас було залучено з метою розвитку у дошкільників творчих здібностей?
10. Наскільки часто відбувається така взаємодія?
  - один раз на рік;
  - два рази на рік;
  - дуже часто;
  - ваш варіант _____.

КАЗКА ПРО ТЕ, ЯК З'ЯВИВСЯ РІЗНОКОЛЬОРОВИЙ СВІТ

Давним-давно, коли весь світ був лише білим та чорним, жили на землі дві чаклунки: Світла та Темряви.

Чаклунка Світла освітлювала весь світ чудовим яскравим світлом. Коли ж наступала ніч, то приходила чаклунка Темряви й вкривала землю чорним покривалом, й всі речі ставали чорними.

Так вони змінювали одна одну довгі роки та століття. Та всьому на світі настає кінець. Так в один чудовий день чаклунка Світла вирішила подарувати світу фарби. Махнула вона своїм чарівним промінчиком і стали перед нею кольорові чаклунки, ніби зіткані з різнокольорових сяючих іскринок.

Одна чаклунка була Блакитною, інша - Рожевою, третя – Фіолетовою, четверта – Помаранчевою. Чаклунок було багато: всіх кольорів та відтінків.

- Шановні чаклунки, - сказала могутня чаклунка Світла, - вам доведеться важко попрацювати: осяяти своїми кольоровими промінчиками Землю й зробити її різнокольоровою, святковою та радісною.

Тільки махнула чаклунка Рожева своїм чарівним промінцем, як полились на землю рожеві потоки світла – й відразу стали рожевими щічки дітей, а рожевий схід сонця осяяв хмаринки в ранковому небі.

Махнула Блакитна чаклунка, посипались на землю блакитні іскринки світла, та відразу стали блакитними вода в річках і небо над землею.

На славу попрацювали всі чаклунки... З того часу Земля розквітла яскравими фарбами, даруючи людям радість від споглядання розкішного, різнокольорового вбрання.

ЖОВТА КАЗКА. «ЖИРАФА І ЖИЛЕТ».

Жила-була в місті жовта Жирафа. Жанною звали жовту жирафу. Купила Жанна собі жовтий жилет, бо мріяла про подорож по морю. Щоночі бачила сон жовта жирафа, про те як жовтий жилет надягає вона, жовтий журнал дістає із шухляди у шафі, варить на кухні жовте желе, а потім мандрує на яхті із жовтою назвою. А плавати зовсім не вміє вона, та страху не має, бо має жовтий чудовий рятувальний жилет. Тож вільно читає Жанна журнал, споглядає на хвилі та скрізь виглядає чи є хтось там на бережку, щоб жовтою заздрістю їй він позаздрив, бо жовта жирафа купила жилет...

КОРИЧНЕВА КАЗКА. «КРОЛЕНЯТКО».

В одному королівстві жило коричневе Кроленятко, яке зовсім не вміло ховатися. І коли гості королеви бачили Кроленятко, то обов'язково його брали на руки, погладжували, говорили комплементи – приємні слова. А коли королева йшла, щоб принести гостям коржикки, то всі починали кепкувати з маленького кроленятка. Коричневий малюк не знав чому він не такий, як всі кролики та зовсім не міг сховатися від своїх кривдників . Бідненький бігав, підстрибував, шукав порятунку, та марно. Не було і друзів у Кроленяти, а королева його тримала тільки щоб хвалитися перед іншими.

От одного разу разом з постійними гостями королеви прийшла в гості на коржикки дівчинка Каріна, яка принесла кекси в коробочці в подарунок. Після частування коржиками та кексами королева замріяно задивилася на квіти, і відразу почалося кепкування...

- Бідне коричневе кроленятко – подумала Каріна – треба його заховати! І посадила маленького в коробочку та поставила під дерево.

- Коричневий метелик! – закричала королева. Всі гості забули про кролика і побігли роздивлятися дивину.

Відтепер коричневе кроленятко завжди знаходило прилисток в коричневій коробочці. А Каріна приходила до нього в гості і вони весело гралися, бігали, стрибали.

ЗЕЛЕНА КАЗКА. «ЗАГУБЛЕНІ РЕЧІ».

Чи знаєте ви, що є країна загублених речей? Всі речі, які кудись поділися, завжди опиняються в цій країні. Там і загублені зошити школярів, і старі казки, і загублені шкарпетки, старий іграшковий зайчик, і зелена бабусина парасолька і маленькі ковзани, та ще багато різних речей.

Всі «Загублені», потрапивши в нове місце, зовсім не розгублювались, знайомились один з одним, знаходили собі нових друзів та навіть господарів. Там всі речі, не залежно від того, якого кольору вони були - ставали зеленими! Це перетворення допомагало всім речам заспокоїтися, зменшити втому, яка з'явилася за час важкої праці – виконання свого призначення. І тепер речі можуть відпочити. А на місця загублених речей обов'язково прийдуть нові, тож не хвилюйтесь і не плачте за своїми загубленим гаманцем, рукавичкою чи то гудзиком, а тим паче за улюбленою іграшкою. У них і у вас все буде гаразд.

Гра «Виклади орнамент»

Мета: закріплювати знання дітей про геометричні фігури; вчити підбирати кольори (близькі, контрастні); розвивати естетичне сприйняття, почуття ритму, уяви, форми, кольору; розвивати вміння орієнтуватися на папері, виділяти кути, середину.

Матеріал: геометричні фігури, рослинні форми: листя, ягоди, квіти і т. і.

Гра призначена для дітей 3-6 років, вони можуть грати самі.

Казки навиворіт

Мета: виховувати любов до казки; розвивати вміння фантазувати, креативно мислити, розвивати вміння встановлювати причиново-наслідкові зв'язки

(зазвичай це завдання дітям дається важко, тому на початкових етапах педагог надає допомогу у вигляді малюнків-схем, серії картинок по казці, навідними запитаннями);дати можливість дітям змінювати основний ритм характеру героїв казки; змінювати казку шиворіт - на – виворіт; формувати вміння наслідувати добрі вчини,добрі риси характеру уникати негативних рис характеру,вміння знаходити вихід з важких ситуацій.

Використовувати можна як народні казки – давно знайомі дітьми, так і сучасні історії, які були попередньо прочитані дітям.

Зміст роботи : педагог пояснює правила, казку можна згадати за планом-схемою, або усно нагадавши за допомогою допоміжних запитань. Потім педагог розказує казку з кінця і пропонує дитині придумати з чого все починалось, що призвело до такої кінцівки – «Як ти гадаєш якою була послідовність подій?», придумати свій початок казки, можливо нові події, інших героїв, тощо.

Приклад:

«Колобок»

Жили собі дід і баба. Захотілось якось дідові поласувати печеним. Просить він.

- Спечи,бабусю,колобок солоденький!

- З чого спекти,коли борошенця й жменьки нема!

- А ти по козубу по мети,по коморі пошкреби,то може щось і назбираєш.

Нашкребла бабуся три жмені борошна,замісила тісто на сметані,скатала у круглий колобок,на олії підсмажила і поставила на віконце аби прохолов.

Надокучило колобокві лежати. Стрибнув з віконця на призьбу , з призьби на травичку,з травички на стежинку й покотився за ворота. Котиться собі стежинкою,а на зустріч йому заєць.

- Хто ти такий,куди котишся?

- Геть з дороги кричить колобок,бо я тебе з'їм.

Відскочив зайчик з доріжки здивувався: звідки такий спритний звір взявся? А колобок покотився далі між соснами та березами. Аж на зустріч йому вовк виходить.

- Ти хто такий, рум'яний?

Давай з тобою пограємось.

- Геть з дороги вовчище-хвостище закричав Колобок.

- Не хочу з тобою гратися. І покотився тільки вовк його і бачив. Котиться сердитий колобок лісом ні на кого не дивиться,коли це раптом бабах, вдарився колобок об віз ведмедя.

Засміявся ведмідь і каже:

- Ти хто такий,чому під ноги не дивишся?

А колобок буркнув натираючи лоба:

- Не твоє діло,куди хочу туди й кочусь.

- А чому ти такий сердитий,хто тебе образив?

- А тобі яке діло?

- В нас у лісі всі живуть дружно,один одному допомагають,таких сердитих як ти немає.

- Як же мені не сердиться коли дід з бабою хочуть мене з'їсти.

- Не сердься колобок посміхнися, ось візьми візок з малиною, діжку меду та віднеси дідусеві та бабусі.

Зрадів колобок посміхнувся і подякував ведмедю за добру пораду та за подарунки, взяв візок з малиною та мед і покотився до дідуся та бабусі . Зраділи дід баба, обнімають колобка,цілують і кажуть:

- Нам сумно без тебе

- Ніколи нас не залишай.

І стали вони жити разом весело, дружно, щасливо.

Дидактичні ігри на формування емоційно-вольового компонента

«Рибки плавають в струмочку»

Мета: розвивати естетичне сприйняття, уяву, учити аналізувати зображення за кольором.

Хід гри: підбирати рибок відповідного кольору (кольору струмка), розташовувати зображення однакового кольору, але різних відтінків, від світлого до темного і від темного до світлого.

«На лузі розцвіли красиві квіти»

Мета: розвивати образне мислення, уяву, естетичне сприйняття, розрізнення кольорів і відтінків, вміння підбирати за кольором, урізноманітнюючи колірну гаму. Матеріал: площинні різнобарвні квіти, "галявина".

Хід гри: показувати дітям квіти певної колірної гами: на галявині розквітлі квіти теплої колірної гами, холодної гами, різнобарвні квіти.

Гра для дітей 4-8 років. Для дітей 4-х років слід вибрати найбільш простий варіант: "підбери за кольором".

«На що схожі овочі (фрукти)?»

Мета: розвивати у дітей сенсорні і художньо-творчі здібності, дії порівняння і уподібнення.

Матеріал: предметні картки, ножиці, клей, пензлики.

Хід гри: перед дітьми викласти кілька овочів і фруктів (предмети можуть бути і інші). Дитина (хто хоче, а кого назвуть - можна використовувати для цього лічилочку) описує якості предмета, а потім називає те, на що схожий він (або щось на нього схоже).

На наступному за грою занятті образотворчої діяльності запропонувати дітям намалювати малюнки до гри типу "Парні картинки", "Лото" (вирізати або наклеїти). Для цього дітям роздаються картки приблизно 6х6 (можна трохи більшого розміру). Кожна дитина може оформити кілька карток (скільки встигне на занятті).

**Конспект комплексного заняття з художньо – естетичного розвитку
(малювання) для дітей дошкільного віку**

Тема: «Дощик»

Завдання: Закріплювати знання дітей про фарбу (синю, зелену) та правила малювання патичком. Продовжувати вчити малювати крапочки на аркуші паперу, з намальованими хмаринками та травичкою, нетрадиційним способом. Розміщувати зображення по всій поверхні аркуша паперу. Стимулювати бажання створювати власні малюнки. Викликати у дітей радісний настрій. Збагачувати словник дітей: капітошки, фарба, патичок. Продовжувати вчити уважно слухати вірш і розуміти його зміст.

Розвивати творчість, фантазію.

Виховувати цікавість до нетрадиційних технік малювання.

Матеріал: вірш «Дощик», патички, аркуш паперу з намальованою хмаринкою і травичкою, ємкість із фарбою синього кольору – на кожную дитину.

Хід заняття

I В гості до дітей завітала хмаринка.

Вихователь запитує дітей:

- Хто це до нас прийшов?
- Де живе хмаринка?
- Якого вона кольору?
- Що несе в собі хмаринка?

(Відповіді дітей)

II Вихователь пропонує дітям послухати вірш «Дощик»

Дощик з неба капотить,

Щоб травицю заросить.

І водою напоїти,

У саду прив'яли квіти.

Запитання до дітей за змістом вірша:

- Про кого ви послушали віршик?
- Хто радіє дощику?
- Що падає з хмаринки? (крапельки)

Сказати дітям, що краплинки ще можна назвати капітошками.
Запропонувати дітям повторити це слово декілька разів.

- Куди падають наші краплинки – капітошки? (на землю, на травичку).

III Звернути увагу дітей на аркуші паперу які роздає їм вихователь.
Сказати, що хмаринка принесла їх із собою.

- Що на них зображено?
- Якого кольору хмаринка? А травичка?

IV Запропонувати дітям намалювати дощик. Звернути їхню увагу на патичок яким вони будуть малювати краплинки. Пригадати прийоми малювання патичком.

Показ і пояснення виконання роботи вихователем.

V Самостійна робота дітей. Індивідуальна допомога вихователя дітям які цього потребують.

VI Розгляд дитячих робіт.

VII Підсумок заняття.

Конспект заняття з художньо – естетичного розвитку (аплікація)

Тема: «Баранчик хоче мати теплу шубку»

Завдання: Познайти дітей з об'ємною аплікацією – аплікація з вати. Формувати вміння користуватися ватою, дотримуючись певної технології.

Розвивати творчість і фантазію.

Виховувати інтерес до виконання аплікацій з використанням нетрадиційних технік; охайність під час виконання роботи.

Матеріал: зразок роботи для демонстрації, аркуш паперу на кожному дитину з зображенням баранчика, клей, кольорові олівці, серветки, вата.

Хід заняття

I Організація дітей.

II Продемонструвати дітям аркуш паперу з зображенням баранчика.

На дворі вже зима, а у баранчика немає шубки.

III Запропонувати дітям одягти його в шубку.

Продемонструвати дітям готову роботу.

IV Показати і пояснити дітям технологію виконання. Заохочувати дітей до самостійності та прояву творчості.

За допомогою кольорових олівців розфарбувати баранчику ніжки, ріжки, очі. Діти які впораються із завданням швидше, можуть домалювати травичку, хмарки і т.д.

V Самостійна діяльність дітей. Індивідуальна допомога при потребі.

VI Розгляд і аналіз дитячих робіт.

VII Підсумок заняття.

Консультація для вихователів «Загальні підходи до процесу розвитку творчих здібностей».

Чим відрізняється творча діяльність від нетворчої.

Творча діяльність зумовлюється розвитком креативних здібностей. Часто творчі і креативні здібності вважають синонімами, але це зовсім не так.

Щоб розвинути креативні здібності дитини, потрібен вплив зовнішніх факторів, де важливу роль відіграє вихователь.

До факторів, що стимулюють креативність, відносять такі:

1. Орієнтацію на потребу у творчому розв'язанні завдань;
2. Відсутність перешкод щодо проявів спонтанності та ініціативи;
3. Створення можливості маніпуляції з предметами і варіативності і варіативності думок;
4. Навчання уважному ставленню до сигналів навколишнього природного середовища;
5. Виховні впливи, спрямовані на визначення людиною цінності креативних рис своєї особистості.

До факторів, що гальмують креативність відносяться:

1. Орієнтація лише на успіх;
2. Страх дати неправильну відповідь;
3. Підсилену орієнтацію на думку однолітків;
4. Побоювання звинувачень у незвичайності;
5. Обмежену ініціативу та заборону запитань;
6. Уявлення про дивергентне мислення як про відхилення від норми;
7. Жорстке розмежування трудової та ігрової діяльності.

Необхідно враховувати таку особливість творчої діяльності: якщо діти не мають достатнього простору для розгортання індивідуальної діяльності, то сильніші за характером поступово підпорядковують собі слабших. Тоді менш ініціативні перетворюються на слухняних виконавців і забувають про власне творення. Звичайно процес навчання при цьому не припиняється, але в

основу його вже лягає чужий досвід.

Творчі здібності – це здатність дивуватися й пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, це спрямованість на відкриття нового й здатність глибокого усвідомлення свого досвіду. Основні показники творчих здібностей: швидкість і гнучкість думки, оригінальність, допитливість, точність і сміливість.

Виділяють такі компоненти творчих здібностей:

Мотиваційно-творча активність (допитливість, творчий інтерес, почуття захопленості, емоційний сплеск, радість відкриття; прагнення до творчих досягнень; прагнення до лідерства; прагнення до отримання високої оцінки; почуття обов'язку, відповідальності; особиста значущість творчої діяльності; прагнення до самоосвіти, самовиховання);

Інтелектуально-логічні здібності (здібності аналізувати, порівнювати; здібність виділяти головне, відкидати другорядне; здібність описувати явища, процеси; здібність давати визначення; здібності пояснювати; здібності доводити, обґрунтовувати; здібність систематизувати та класифікувати);

Інтелектуально-евристичні здібності (здібність генерувати ідеї, висувати гіпотези; здібність фантазувати; асоціативність мислення; здібність бачити суперечність; здібність переносити знання та вміння у нові ситуації; незалежність суджень, критичність мислення, здібність оцінково характеризувати).

Творчість як процес має певні етапи:

Перший – підготовчий період. Створення проблемної ситуації, постановка, її аналіз.

Другий – процес вирішення проблеми.

Результатом активності підсвідомих сил є **третій період** творчого процесу - інсайт (осяяння). Крім того, для підготовки осяяння важливим є стан спокою нервової системи.

Четвертий етап творчої роботи – упорядкування інтуїтивно отриманих

результатів.

Щоб ефективно розвивати творчі здібності, які є основою здійснення творчої діяльності, передусім слід з'ясувати, що ж являють собою творчі здібності.

Здібності - це синтез властивостей та якостей особистості, що забезпечує успішність виконання того чи того виду діяльності.

Здібності поділяють на *загальні та спеціальні*. Під загальними здібностями розуміють рівень інтелектуально-мотиваційного розвитку особистості, тобто рівень сформованості загальних для будь-яких форм поведінки особливостей її психологічного механізму.

Загальні здібності поділяються на складні та елементарні. Загальні складні здібності є здібностями до загальнолюдських видів діяльності; праці, навчання, гри, спілкування. Вони притаманні всім людям. Кожна здібність є складною структурою властивостей особистості. Загальні елементарні здібності є у кожної людини; відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уява, мовленнєві здібності.

Спеціальні здібності характеризуються як певна система властивостей особистості, яка допомагає досягнути високих результатів у будь-якій спеціальній галузі діяльності: музичній, математичній, технічній, літературній тощо. Спеціальні елементарні здібності (окомір, музичний слух, критичність мислення, словесно-логічна пам'ять, висока нюхова чутливість) притаманні не всім людям, вони передбачають певний вияв якісних сторін психічних процесів. Ці здібності розвиваються на основі задатків у процесі навчання.

Загальні здібності виявляються у кожної людини частіше в одному, рідше - у кількох видах діяльності, і, залежно від цього, набувають певну спеціалізацію.

Творчі здібності належать до загальних відносяться до загальних.